

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jana Spáčilová

NESPORNÁ ŘÍZENÍ
VE VĚCECH NEZLETILÝCH DĚTÍ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

prof. JUDr. Alena Winterová, CSc.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu):

15. března 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15. 3. 2015

Autor diplomové práce

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé diplomové práce prof. JUDr. Aleně Winterové, CSc. za cenné rady při tvorbě této práce, za vstřícnost a za čas, který mi věnovala.

OBSAH

1. ÚVOD.....	7
1.1 Sporná a nesporná řízení	8
1.2 Přehled nesporných řízení.....	11
1.3 Nesporná řízení ve věcech nezletilých dětí	12
1.3.1 Řízení o osvojení a řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení.....	12
1.3.2 Péče soudu o nezletilé.....	19
2. PÉČE SOUDU O NEZLETILÉ.....	19
2.1 Cíle řízení, zásady a předběžná opatření.....	20
2.2 Zahájení a předmět řízení	23
2.3 Účastníci.....	25
2.4 Zastoupení nezletilého	25
2.5 Příslušnost soudu	26
2.6 Orgán sociálně právní ochrany dítěte a kolizní opatrovník	26
2.7 Rozhodnutí a opravné prostředky.....	29
2.8 Výkon rozhodnutí	30
3. ŘÍZENÍ O NAVRÁCENÍ DÍTĚTE VE VĚCECH MEZINÁRODNÍCH ÚNOSŮ DĚTÍ.....	33
3.1 Zásady navrácení dítěte a řízení o něm	36
3.2 Důležité pojmy.....	37
3.3 Mezinárodní únosy dětí a základní lidská práva	44
3.4 Řízení o navrácení dítěte v mezinárodním a komunitárním právu	46
3.4.1 Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí	47
3.4.2 Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské odpovědnosti a opatření k ochraně dětí	50
3.4.3 Nařízení Brusel II bis	52
3.5 Řízení o navrácení dítěte v českém právním řádu.....	57
3.5.1 Zahájení řízení	59
3.5.2 Účastníci	59

3.5.3 Příslušnost soudu	60
3.5.4 Nařízení jednání, řízení a opatření soudu	61
3.5.5 Rozhodnutí a opravné prostředky	62
3.5.6 Výkon rozhodnutí	62
4. ÚŘAD PRO MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ.....	65
5. STYČNÝ SOUDCE	69
6. VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV	70
7. ZÁVĚR	71
SEZNAM ZKRATEK	74
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH PRAMENŮ	75
RESUMÉ	80
ABSTRACT.....	81
KLÍČOVÁ SLOVA.....	82

„Lidskému rodu není nic dražšího než děti.“

Titus Livius

1. Úvod

Nesporná řízení ve věcech nezletilých dětí jsou svojí povahou řízení, kterým musí být věnována zvláštní pozornost. S nezletilým dítětem jako účastníkem řízení a s nezletilým dítětem jako osobou, o jejíž právech a povinnostech se v řízení rozhoduje, musí být zacházeno s největší opatrností a péčí, jelikož nezletilý není schopen natolik chápat smysl a účel řízení jako zletilý. Zvláště jedná-li se o výrazný zásah do jeho osoby, vztahů a života, který je pro tato řízení charakteristický.

Řízení ve věcech nezletilých dětí může být výrazným zlomem v životě dítěte, který může mít velmi negativní dopad na jeho vývoj, na kvalitu jeho budoucího života i na jeho spokojenost. Především negativnímu vlivu rozhodnutí z těchto řízení na dítě či alespoň co nejvíce zmírnit jejich dopad na něj je příčinou vzniku mnoha zásad, které tato řízení mají oproti jiným druhům nesporných řízení speciální a které jsou orientované na dítě a jeho zdravý a kvalitní vývoj. O těchto zásadách řízení tato práce pojednává ve vztahu k mezinárodním únosům dětí.

Cílem této diplomové práce je poskytnout ucelený pohled na nesporná řízení ve věcech nezletilých dětí, ale také podrobně analyzovat dva obsáhlé druhy těchto řízení, kterými jsou řízení o osvojení a řízení ve věcech péče soudu o nezletilé se zaměřením na řízení ve věcech mezinárodních únosů dětí. K tomu poslouží právní předpisy a důvodové zprávy k právním předpisům, knižní publikace, časopisecké a internetové odborné články, ale také judikatura soudů. Česká právní úprava řízení ve věcech mezinárodních únosů dětí je obohacena o nadnárodní právní úpravu.

Nezbytnou nutností pro zachování celistvosti práce je nastínit také hmotně-právní úpravu (jelikož tvoří nedílnou součást procesní úpravy), která prošla v nedávné době některými změnami hlavně v oblasti osvojení. Proto je v každé kapitole nejdříve popsána právě hmotně-právní úprava, a následně pak řízení.

1.1 Sporná a nesporná řízení

Sporná a nesporná řízení jsou dva rozdílné druhy soudních řízení, které jsou však společně charakteristické tím, že obě spadají pod civilní řízení nalézací. Nalézací řízení je druhem civilního řízení¹, během kterého soud hledá a nalézá to, co právem je a co právem není, případně právo sám dotváří. Tento proces vede nakonec k soudnímu rozhodnutí.

Samotný význam nalézání není v právu úplně jednoznačný. V dnešním významu se nejedná o tvorbu precedentů jakožto pramenů práva. Dnes se jedná totiž o „*stanovení právního posouzení jednotlivých případů*“². Dojde ke konkretizaci určité právní normy, což může mít vliv na budoucí případy. Jedná se o dotvoření práva, nikoliv o novou tvorbu právní normy.³

Nalézací řízení končí vydáním soudního rozhodnutí. Toto rozhodnutí je potřebné pro zahájení řízení vykonávacího. Konečnou fází civilního řízení je tedy samotný výkon práva, který již nespadá pod nalézací řízení, ale pod vykonávací řízení.

Dělení civilního soudního řízení na tyto dvě části je aplikací práva na soudní ochranu, která je zakotvena v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nalézací řízení je možné dělit na dva druhy, a tím je sporné řízení a nesporné řízení. Hlavním rozdílem mezi těmito druhy je ten, že u sporného řízení má závěrečné soudní rozhodnutí deklaratorní účinky, zatímco u nesporného řízení má rozhodnutí účinky konstitutivní. Deklaratorní účinky rozhodnutí spočívají ve zjištění právního stavu, který tu byl před řízením, zatímco konstitutivní účinky mění či tvoří nový právní stav. Toto vymezení však neplatí bez výjimek, tudíž je příznačnější charakteristika sporného řízení jako řízení, které napravuje vzniklé porušení práva (reparační funkce), a nesporného řízení jako řízení, které má za cíl předcházet sporům do budoucna (preventivní funkce).⁴

---

¹ Spolu s řízením vykonávacím

² WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 7. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2014, 621 s. Učebnice (Linde). ISBN 9788072019403. Strana 39.

³ Ibid.

⁴ Důvodová zpráva (volební období 2010 – 2013) – 931/0 Vládní návrh zákona o zvláštních řízeních soudních.

Občanský soudní řád⁵ (dále jen „OSŘ“) ani zákon o zvláštních řízeních soudních⁶ (dále jen „ZŘS“) však tyto dva druhy nalézacího řízení oficiálně nerozdělují. Z celkového pojetí je však patrné, že určité rozdíly tu existují, a to právě mimo jiné i v tom, že nesporná řízení jsou upravena ve zvláštním zákoně, a to v ZŘS (i když jsou zde upravena i některá zvláštní řízení sporná).

Obecně by se dalo říct, že nesporná řízení, jak už samotný název napovídá, jsou řízení beze sporu o právo a sporná řízení vždy obsahují nějaký právní spor. Charakteristickou rozdílností mezi spornými a nespornými řízeními je v soudní pravomoci, která u nesporného řízení musí být dána výslovně zákonem, „*neboť je-li rozhodnutí právní skutečností z hlediska hmotného práva, je to třeba v zákoně explicitně uvést*“⁷, zatímco u sporného řízení tohoto výslovného zmocnění není třeba. Tímto zákonným zmocněním je §7 odst. 3 OSŘ, který stanoví, že „*jiné věci... (než spory) ...projednávají a rozhodují soudy v občanském soudním řízení, jen stanoví-li to zákon*“.

Dalším rozdílem je, že účastníci v nesporném řízení nemají postavení stran, jako žalobce a žalovaný v řízení sporném, ale jsou jimi navrhovatel a ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno, a ti, které zákon za účastníky označuje.⁸

Důvodová zpráva k ZŘS uvádí další podstatný rozdíl mezi spornými a nespornými řízeními: „*Ve sporném řízení jsou využitelné instituty hlavní intervence, vedlejší intervence, společenství účastníků, přistoupení účastníka nebo záměny účastníka, naproti tomu v nesporném řízení jsou tyto instituty nepřijatelné.*“

Sporné a nesporné řízení se liší také způsobem zahájení. Sporné se zahajuje žalobou, nesporné buď žalobou nebo bez žaloby (vydáním usnesení o zahájení řízení soudem)⁹. Ve věcech, kde lze řízení zahájit i bez návrhu, lze přisoudit něco jiného anebo více¹⁰, než je žádáno. Obecně tedy platí, že v nesporných řízeních lze přisoudit více nebo něco jiného, než je požadováno.

Rozdíly bychom mohli vidět i ve způsobu provedení důkazů. U nesporných řízení totiž účastníkem navržené provedení důkazů není pro soud omezující, poněvadž soud má za cíl zjistit pravý stav věci, a proto je soud povinen skutečnosti a důkazy

⁵ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

⁶ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

⁷ Důvodová zpráva (volební období 2010 – 2013) – 931/0 Vládní návrh zákona o zvláštních řízeních soudních.

⁸ §6 ZŘS

⁹ §13 ZŘS, uplatní se zde zásada oficiality

¹⁰ podle §26 ZŘS

vyhledat a důkazy také sám provést.¹¹ Což se objevuje i u některých sporných řízeních, avšak zde tím soud není povinen, nýbrž oprávněn (nemusí, ale může), a také skutečnosti a důkazy sám nehledá.

Samotný průběh řízení nesporného má od průběhu řízení sporného také několik odlišností. Obecně je zde zákonná povinnost nařídit jednání¹² (ledaže zákon stanoví, že toho není třeba). Důkazy a skutečnosti, pokud nebyly uplatněny u soudu 1. stupně, mohou být uplatněny v odvolacím řízení.¹³ Dále v nesporném řízení se nevydává rozsudek pro uznání, platební rozkaz ani rozsudek pro zmeškání.

Nesporná řízení jsou dále povětšinou osvobozena od soudních poplatků, mnohdy není třeba zastoupení advokátem a provedení důkazů je postačující v daleko menší míře než v řízení sporném, a tak jsou náklady daleko menší oproti nákladům v řízení sporném.¹⁴

*„Bylo-li možné zahájit řízení i bez návrhu a v řízení ve statusových věcech manželských a partnerských, nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení podle výsledku řízení. Náhradu nákladů řízení lze přiznat, odůvodňují-li to okolnosti případu“.*¹⁵

Ve věci samé se rozhoduje povětšinou usnesením, nestanoví-li zákon jinak.¹⁶ Toto rozhodnutí nabývá vykonatelnosti doručením, pokud není stanoveno jinak.

Rozhodnutí může být v některých případech nesporných řízení změněno či zrušeno bez užití mimořádných opravných prostředků, změní-li se okolnosti, poměry nebo pokud rozhodnutí nemělo být vůbec vydáno.

V nesporném řízení se neuplatní odvolací princip neúplné apelace, ale uplatní se zde úplná apelace, kdy platí, že skutečnosti nebo důkazy, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně, jsou odvolacím důvodem pro řízení před soudem druhého stupně.

Věcná příslušnost pro nesporná řízení je dána okresním soudům¹⁷, místní příslušnost soudu je stanovena dle §4 ZŘS, což je obecný soud osoby, v jejímž zájmu se

---

¹¹ §20 odst. 1 a §21 ZŘS, Důvodová zpráva (volební období 20100 – 2013) – 931/0 Vládní návrh zákona o zvláštních řízeních soudních

¹² podle §19 ZŘS

¹³ §28 odst. 1 ZŘS

¹⁴ Důvodová zpráva (volební období 20100 – 2013) – 931/0 Vládní návrh zákona o zvláštních řízeních soudních.

¹⁵ §23 ZŘS

¹⁶ §25 odst. 1 ZŘS

řízení koná.¹⁸ Obecným soudem nezletilého účastníka (tj. ne plně svéprávného) je soud, v jehož obvodu má nezletilý své bydliště.

Ve věcech péče soudu o nezletilé, ve věcech opatrovnických a v řízení o svéprávnosti lze využít i speciální institut práva, a to takzvané přenesení příslušnosti¹⁹. Je to výjimka ze zásady *perpetuatio fori*, která je stanovena v §11 OSŘ: „Řízení se koná u toho soudu, který je věcně a místně příslušný. Pro určení věcné a místní příslušnosti jsou až do skončení řízení rozhodné okolnosti, které tu jsou v době jeho zahájení“. To znamená, že během řízení lze²⁰ změnit příslušný soud, pokud se vyskytnou nové okolnosti, které mění příslušnost soudu.

Během nesporných řízení je přípustný vstup státního zastupitelství do zahájeného řízení²¹, a to vzhledem k tomu, že v těchto řízeních se projednávají věci, na jejichž řešení je veřejný zájem (ochrana rodiny, dítěte apod.), a u některých z těchto řízení může státní zastupitelství podat i návrh na zahájení řízení.

1.2 Přehled nesporných řízení

Druhy nesporných řízení jsou uvedeny v ZŘS a jsou současně jejich předmětem v hmotně-právním smyslu. Nejedná se pouze o odlišnosti v hmotně-právním smyslu, ale mají mezi sebou i odlišnosti procesně-právní.

Nesporná řízení ve věcech nezletilých dětí²² se dělí na řízení:

- o určení a popření otcovství,
- o určení a popření mateřství,
- ve věcech osvojení nezletilého,
- o osvojení zletilého
- a ve věcech péče soudu o nezletilé, přičemž zvláštní ustanovení pro řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí je jádrem této práce.

---

¹⁷ až na případy uvedené v §3 odst. 2 ZŘS

¹⁸ takzvaná výlučná místní příslušnost

¹⁹ §5 ZŘS

²⁰ ale není to pro soud povinné

²¹ ve věcech podle §8 ZŘS

²² nesporných řízení je celkem mnohem více, viz. §2 ZŘS

1.3 Nesporná řízení ve věcech nezletilých dětí

Tato práce se z důvodu poměrně velké obsáhlosti všech řízení ve věcech nezletilých dětí zaměří na dvě nejdůležitější oblasti těchto řízení, které do života dítěte zasahují nejvíce a kterými jsou řízení o osvojení a řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, přičemž speciálně na řízení ve věcech mezinárodních únosů dětí je práce zaměřena. Více podrobně budou jednotlivé oblasti popsány v následujících odstavcích.

1.3.1 Řízení o osvojení a řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení

Podle Evropské úmluvy o osvojení dětí²³ je osvojení prostředek k zajištění stálého a harmonického domova dítěte. Osvojení se chápe jako nejstabilnější forma náhradní rodinné péče.²⁴ Je to imitace neboli fikce biologického svazku (*adoptione natura imitatur*).²⁵

U osvojení je kladen velký důraz na ochranu zájmů dítěte, která je zakotvena především v *Úmluvě o právech dítěte* z roku 1989. Základní prioritou je právo dítěte na společný život se svými rodiči, není-li toto právo proti zájmu dítěte. Z české právní úpravy vychází právo dítěte na život se svými rodiči z *Listiny základních práv a svobod*, kde je stanoveno právo na ochranu člověka, na rodičovství a na přirozenou rodinu. Listina tedy zakládá právo i pro rodiče, a to právo na výchovu.

O mezinárodním osvojení a o ochraně zájmů dítěte pojednává *Evropská úmluva o osvojení dětí*²⁶ a *Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení*²⁷.

---

²³ Evropská úmluva o osvojení dětí ze dne 24. dubna 1967 (Štrasburk), vyhlášená Sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb.m.s. Článek 8 odst. 2.

²⁴ FRINTA, Ondřej, MELICHAROVÁ, Dita: Náhradní péče o dítě – právní rámec v obecných souvislostech. Náhradní výchova dětí - možnosti a meze: kolokvium I. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2008, 126 s. Sborníky (Univerzita Karlova, Právnická fakulta), 39. ISBN 9788087146057. Strana 28.

²⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. České rodinné právo. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, c1998., 398 s. ISBN 80-7239-192-5. Strana 259.

²⁶ ze dne 24. dubna 1967, Štrasburk

²⁷ ze dne 29. května 1993, Haag

V české právní úpravě je osvojení hmotně zakotveno v *občanském zákoníku*²⁸, procesně pak převážně v *zákoně o zvláštních řízeních soudních*.

Osvojení znamená úplnou náhradu přirozených rodičů, tedy vztah mezi osvojením a osvojitelem ve všech ohledech nahrazuje vztah mezi biologickými rodiči a jejich dítětem. Jde o „*přijetí cizí osoby za vlastní*“²⁹. Původní biologické vztahy v plném rozsahu zanikají. Dřívější úprava v *zákoně o rodině*³⁰ dovolovala osvojit pouze nezletilého. Dnes je podle občanského zákoníku³¹ i podle ZŘS možné osvojit i zletilého.

Dříve existující dvojí pojetí osvojení, zrušitelné a nezrušitelné³², je dnes občanským zákoníkem nahrazeno osvojením jediným, a to zrušitelným do tří let od rozhodnutí o osvojení, pouze však na základě významných důvodů. Po třech letech od tohoto rozhodnutí je již osvojení nezrušitelné. Zrušené osvojení lze obnovit ze tří zákonných důvodů – existence zrušeného zrušitelného osvojení, společné osvojení dítěte oběma manžely, když jeden zemře a druhý se znovu ožení/vdá³³, a smrt osvojitele/obou osvojitelů.

Osvojení může být přímé a nepřímé. Přímé osvojení je takové, kdy se biologičtí rodiče a budoucí osvojitelé předem znají. Nepřímé osvojení je osvojení zprostředkované státní institucí, přičemž je zakázáno, aby se rodiče a osvojitelé seznámili. Toto nepřímé osvojení je dnes preferováno. Nad procesem nepřímého osvojení tedy přebírá plnou kontrolu stát. Je nepřijatelné, aby osvojení mohly zprostředkovávat jiné osoby než státní instituce. Jednalo by se o zlegalizované obchodování s lidmi, tudíž formulace v občanském zákoníku „*z činností souvisejících se zprostředkováním osvojení nesmí nikdo získat nepatřičný zisk*“³⁴ je formulací poměrně zavádějící.

Osvojení přímé je možné jen ze zákonných důvodů, kterými jsou předchozí souhlas rodičů k osvojení jejich dítěte jimi konkretizovanými osobami, návrh na osvojení podaný buď manželem rodiče dítěte nebo pozůstalým manželem po rodiči dítěte či pokud jde o osvojení příbuzným dítěte³⁵. Osvojení nepřímé zprostředkovává

---

²⁸ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²⁹ §794 občanského zákoníku

³⁰ zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

³¹ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

³² podle zákona o rodině účinného do 31.12.2013

³³ tento případ se v teorii nazývá jako nepravé osvojení

³⁴ §798 občanského zákoníku

³⁵ kromě sourozence či předka dítěte – ti osvojit dítě nemohou

krajský úřad³⁶, popřípadě Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí při osvojení ze zahraničí nebo do zahraničí.

V §799 občanského zákoníku je definován osvojitel jako „*osoba zletilá a svéprávná, zaručuje-li svými osobními vlastnostmi a způsobem života, jakož i důvody a pohnutkami, které ji vedou k osvojení, že bude pro osvojované dítě dobrým rodičem*“. Společnými osvojiteli mohou být pouze manželé, přičemž v některých spíše výjimečných situacích lze připustit osvojení pouze jedním osvojitelem. Manžely se zde rozumí pouze klasický typ svazku mezi mužem a ženou, protože zákon o registrovaném partnerství³⁷ v §13 odst. 2 uvádí, že „*trvajícím partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte*“.

Aby byl zachován model přirozené rodiny, musí být osvojitel minimálně o 16 let starší než osvojované dítě, přičemž však horní věková hranice osvojitele není nijak omezena. Osvojit dítě nemůže osoba jemu příbuzná v přímé linii, ani sourozenec dítěte. Účinky osvojení se vztahují nejen na osvojované dítě, ale také na jeho případné potomky.³⁸

Osvojení je možné pouze tehdy, je-li osvojované dítě „*právně volné*“. Právně volné dítě je dítě, kterému rodiče zemřeli nebo kterého nechtějí nebo o které se nemohou starat. Dítě je právně volné také tehdy, je-li rodičům odebráno z důvodů zneužívání nebo týrání. Pokud dítě jeho přirození rodiče nechtějí, musí udělit souhlas k jeho osvojení; to se týká nejen matky, ale také otce, je-li znám. Jiná osoba takový souhlas dát nemůže. Souhlas se vyžaduje i po nezletilém rodiči. Je-li svéprávnost nezletilého omezena, jedná nezletilý jen v rozsahu, ve kterém svéprávnost omezena není. Pokud nezletilý rodič není plně svéprávný, souhlas k osvojení může dát, pouze pokud soud uzná, že je schopen takový souhlas učinit. Zde se však jedná pouze o nezletilého rodiče staršího šestnácti let. Před dosažením šestnáctého roku věku nezletilý rodič souhlas k osvojení jeho dítěte dát nemůže.

Platný souhlas s osvojením může dát matka nejdříve šest týdnů po narození dítěte; k dřívějšímu souhlasu se nepřihlíží a je nutné jej v řádné době udělit znovu. Otec souhlas může dát kdykoliv po narození dítěte. Souhlas musí mít určitou předepsanou

---

³⁶ příp. Ministerstvo práce a sociálních věcí

³⁷ zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství

³⁸ NOVOTNÝ, Petr. Nový občanský zákoník: Účinné právo. První vydání. 194 pages. ISBN 9788024751672. Strana 111 – 127.

formu i obsah. Odvolat jej lze do tří měsíců od jeho vyslovení před soudem. V některých případech souhlas není možné dát, například z důvodu, že rodiče jsou omezeni ve své svéprávnosti, rodiče mají neznámý pobyt nebo byli zbaveni rodičovské odpovědnosti. V těchto případech je možné, aby souhlas udělil poručník nebo soudem stanovený opatrovník³⁹. Pokud nedojde k osvojení dítěte do šesti měsíců od udělení souhlasu, souhlas ztrácí svoji účinnost a je třeba jej udělit znovu.⁴⁰

Souhlas rodiče nebo rodičů není třeba, pokud o dítě zjevně nejeví žádný zájem, tedy dítě nechťejí. Tento „zjevný nezájem“ je definován jako nezájem, který trvá „alespoň tři měsíce od posledního projeveného opravdového zájmu“⁴¹. Rodiče dítěte musí být upozorněni na možné následky jejich chování orgánem sociálně-právní ochrany dětí, pokud jejich chování nebylo hrubým porušením jejich rodičovských povinností. Soudní rozhodnutí o tom, že se jedná o zjevný nezájem rodičů o dítě, tudíž že není třeba jejich souhlasu k osvojení, má povahu prvního kroku ke zbavení rodičovské odpovědnosti.

Nezájem rodičů o dítě byl judikován v nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 669/02⁴²: „...obecný soud musí zjišťovat, zda je u rodičů dítěte dán opravdový nezájem o dítě, a musí vždy přihlížet ke snaze rodičů a k mezím jejich možností. Při rozhodování o neexistenci opravdového zájmu rodičů o děti musí soud především posoudit, zda, popř. jaký mají rodiče skutečný vnitřní vztah k dětem. Soud se tedy musí zabývat i hodnocením vnějších projevů rodičů vůči dětem, vůči orgánům ve věci rozhodujícím apod., to vše s přihlédnutím k jejich snaze a možnostem, k jejich sociálním poměrům, schopnosti jejich sociální orientace, stupni jejich inteligence a vzdělání“.

Dále bylo o zjevném nezájmu rodičů o dítě v nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 485/10⁴³ konstatováno, že „...adopce (zbavení rodičovské zodpovědnosti) je prostředkem nejkrajnějším.“

---

³⁹ Rozsah práv a povinností opatrovníka je stanoven současně s jeho ustanovení soudem. BUREŠ, Jaroslav. Občanský soudní řád: s judikaturou a souvisejícími předpisy. Vyd 1. Praha: C.H. Beck, 2004, xvi, 1076 s. Beckova edice zákonů s judikaturou. ISBN 8071798711. Strana 504.

⁴⁰ NOVOTNÝ, Petr. Nový občanský zákoník: ědinné právo. Pěvní vydání. 194 pages. ISBN 9788024751672. Strana 123.

⁴¹ §820 odst. 1 občanského zákoníku

⁴² ze dne 28. ledna 2004

⁴³ ze dne 13. dubna 2010

K osvojení je podle občanského zákoníku třeba také souhlas samotného dítěte. Do dvanácti let za něj vyslovuje souhlas opatrovník, tedy soudem jmenovaný orgán sociálně-právní ochrany dětí, od dvanácti let věku tento souhlas dává přímo dítě.

Mezinárodní osvojení se určuje na základě toho, kde je obvyklé bydliště žadatele. To znamená, kde žadatel pracuje, kde bydlí a kde má zázemí. Nejde o státní občanství žadatele ani o jeho trvalý pobyt. Například o mezinárodní osvojení půjde i v případě, kdy český občan bude žít ve Francii a bude chtít osvojit dítě, které žije v České republice. Takové osvojení probíhá jen prostřednictvím Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí.⁴⁴

Proces osvojení dítěte se dá vydělit do dvou částí⁴⁵ – z řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, a ze samotného řízení o osvojení.

První je řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, druhou fází je samotné řízení o osvojení. Obě tato řízení jsou zahajována pouze na návrh. Příslušnost soudu je věcně stanovena okresnímu soudu, místně obecnému soudu toho, kdo má být osvojen. A „*pro řízení o předání dítěte do péče před osvojením do ciziny je příslušný soud, v jehož obvodu je Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí*“⁴⁶. V těchto dvou řízeních se neplatí soudní poplatky, jelikož jsou tato od nich osvobozena. Dokazování probíhá vyšetřovací zásadou.

V řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, je účastníkem tohoto řízení dítě, zákonný zástupce a, nestanoví-li zákon jinak, i rodiče osvojence⁴⁷, dále pak nezletilý rodič dítěte (i pokud není jeho zákonným zástupcem), který má plnou procesní způsobilost, dosáhl-li věku 16 let. Pokud tohoto věku nedosáhl, soud mu přidělí zástupce. Ačkoliv může podat návrh na zahájení řízení i orgán sociálně-právní ochrany dětí, není tento orgán účastníkem tohoto řízení, protože návrh je kolizním opatrovníkem podán za dítě. Je přípustné, aby do tohoto řízení vstoupilo státní zastupitelství.

---

⁴⁴ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Mezinárodní osvojení. Dostupné online.

⁴⁵ Dnes platný a účinný zákon o zvláštních řízeních soudních proces osvojení takto nedělí, avšak dříve byl tento proces tímto způsobem vydělen v OSŘ - pro lepší přehlednost osvojení to v této práci bude takto vyděleno také.

⁴⁶ §428 odst. 2 ZŘS

⁴⁷ kdy rodič není účastníkem, stanoví §432 ZŘS: Jedná se o případy, kdy jsou rodiče zbaveni rodičovské odpovědnosti nebo způsobilosti k právním úkonům (stačí i omezení této způsobilosti), dali souhlas s osvojením předem (k osvojení konkrétními lidmi) nebo bylo soudem rozhodnuto, že jejich souhlas k osvojení není třeba.

Soud rozhodne rozsudkem. Rozsudek o tom, že souhlasu rodičů k osvojení dítěte potřeba není, lze po nabytí právní moci zrušit, jen pokud se změní poměry. Pokud byl návrh na změnu rozsudku pravomocně zamítnut, další návrh na zrušení rozsudku lze podat nejdříve po uplynutí jednoho roku od právní moci zamítavého rozsudku. Ovšem pokud dítě již bylo osvojeno, rozsudek již nelze zrušit ani pokud se změní poměry.

Samotné řízení o osvojení se zahajuje také na návrh. Účastníky tohoto řízení jsou osvojované dítě zastoupené kolizním opatrovníkem, rodiče tohoto dítěte nebo jeho poručník, dále osvojitel a osvojitelův manžel⁴⁸. Stejně jako v řízení o souhlasu má nezletilý rodič dítěte plnou procesní způsobilost od šestnácti let věku. Je-li mladší šestnácti let, soud mu ustanoví zákonného zástupce. Kdy rodiče nejsou účastníky řízení o osvojení, je stejné jako u řízení o souhlasu k osvojení. Pokud není třeba souhlasu manžele osvojitele k osvojení, pak tento manžel není účastníkem řízení. Pokud je třeba souhlasu dítěte (tedy dosáhlo-li věku dvanácti let), soud jej vyslechně. V opačném případě se dítě před soud nepředvolává.

ZŘS stanoví, že „v řízení ve věcech osvojení soud vyslechně alespoň jednou rodiče osvojence, a to i pokud nejsou účastníky“⁴⁹, to neplatí pro taxativně vyjmenované případy v zákoně.

Soud o osvojení rozhodne rozsudkem.⁵⁰ Soud také může stanovit dohled nad úspěšností osvojení orgánem sociálně-právní ochrany dětí, pouze však je-li to odůvodněno okolnostmi případu.⁵¹

Podobně jako v řízení o osvojení se postupuje i v řízení o zrušení osvojení, kde smí návrh na zahájení řízení podat i samo osvojené dítě. V řízení o návrhu na zrušení osvojení však není přípustné přenesení soudní příslušnosti.⁵²

K osvojení do ciziny je vždy nutný souhlas Úřadu pro mezinárodně-právní ochranu dětí.

Osvojení zletilého má speciální ustanovení v zákoně o zvláštních řízeních soudních. Jedná se o osvojení, které je významně hlavně z hlediska dědění, jelikož osvojenec dědí v první třídě dědiců. Osvojení zletilého může být buď obdobou osvojení

---

⁴⁸ je-li třeba jeho souhlasu k osvojení

⁴⁹ §437 odst. 1 ZŘS

⁵⁰ §435 ZŘS

⁵¹ §839 odst. 2 občanského zákoníku

⁵² BUREŠ, Jaroslav. Občanský soudní řád: s judikaturou a souvisejícími předpisy. Vyd 1. Praha: C.H. Beck, 2004, xvi, 1076 s. Beckova edice zákonů s judikaturou. ISBN 8071798711. Strana 506.

nezletilého nebo osvojení neobdobné osvojení nezletilého, které je však svoji právní formou vzdálené od obecného pojetí osvojení. Naskýtá se otázka, zda lze takový vztah ještě nazývat osvojením. Nevznikají zde totiž mezi osvojitelem a osvojencem příbuzenské vztahy, ani žádná práva majetková. Osvojenec neztrácí svá práva v původní rodině. Takové osvojení vzniká často za účelem pokračování v díle, pomoci v nemoci, ve stáří, přičemž je zcela výjimečné. Osvojení zletilého obdobné osvojení nezletilého je vhodné při společném osvojení přirozených sourozenců, kdy jeden je nezletilý a druhý již zletilý, z důvodu, aby nedošlo k jejich rozdělení. Nebo také když osvojitel chce osvojit dítě svého manžela.

Místní příslušnost soudu pro toto řízení je stanovena pro obecný soud toho, kdo má být osvojen, tedy osvojence. Toto řízení se také zahajuje pouze na návrh. Účastníky jsou osvojenec, jeho dítě a ten, kdo chce osvojit. Je-li třeba souhlasu manžela, je účastníkem také tento manžel. Pokud je osvojenec omezen ve svéprávnosti, je zastoupen zákonným zástupcem nebo opatrovníkem. I v tomto řízení se rozhoduje rozsudkem.

V hmotně-právních ustanoveních se osvojení zletilého dělí na osvojení obdobné osvojení nezletilého a osvojení neobdobné osvojení nezletilého.

V obou těchto typech osvojení zletilého se však v hmotně-právním pojetí podpůrně použijí ustanovení o osvojení nezletilého.⁵³ Dochází tu k jakémusi rozporu mezi hmotně-právní a procesně-právní úpravou osvojení zletilého, jelikož pro řízení o osvojení zletilého jsou v zákoně o zvláštních řízeních soudních zvláštní ustanovení⁵⁴, avšak tato ustanovení nikterak neodkazují na podpůrné použití ustanovení o osvojení nezletilého.

Z tohoto důvodu by bylo potřeba vlastní zvláštní ustanovení v zákoně o řízení o osvojení zletilého, jelikož v takové situaci dochází ke konfliktům mezi hmotně-právní a procesně-právní úpravou. Lze dovodit, že procesně-právní úprava by mohla následovat hmotně-právní a na procesní ustanovení o osvojení zletilého by se podpůrně mohla použít ustanovení o osvojení nezletilého. Ovšem například pokud jde o osvojení zletilého, který je plně svéprávný, přirozeně zde nemůže být nařízen dohled nad úspěšností osvojení, jelikož osvojenci ani osvojiteli nelze nic nařizovat. Pokud by však

---

⁵³ § 847 odst. 3 a §848 odst. 2 občanského zákoníku

⁵⁴ §445 až §451 ZŘS

osvojenec nebyl plně svéprávný, dohled by nařízen být mohl, jelikož postavení ne plně svéprávného zletilého je odpovídající postavení nezletilého.⁵⁵

1.3.2 Péče soudu o nezletilé

Druhou vymezenou oblastí řízení ve věcech nezletilých dětí je samotná péče soudu o nezletilé. O péči soudu o nezletilé pojednává následující kapitola a z této oblasti se následně práce zaměří na řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí popsané v kapitole třetí.

2. Péče soudu o nezletilé

Péče soudu o nezletilé má více předmětů řízení, avšak mezi jedno z nejzávažnějších a také nejběžnějších rozhodnutí ohledně nezletilých dětí patří rozhodování o výchově a výživě nezletilých dětí.

Rozhodnout o výchově a výživě nezletilého dítěte je třeba, zvláště když rodiče nežijí spolu a nedohodnou se o vyživovací povinnosti dítěte, ale také pokud spolu žijí, ale jeden z rodičů neplní své povinnosti dítě vyživovat.

Při rozvodu rodičů soud nejdříve určí, který z nich bude o dítě pečovat, a to vzhledem k zájmům dítěte s přihlédnutím ke vztahu dítěte ke každému rodiči, k sourozencům, případně k prarodičům. Přihlíží se také k osobnosti dítěte, k jeho schopnosti budoucího vývoje, k jeho citové orientaci, k výchovným schopnostem rodičů, k tomu, jak vhodné bude pro dítě budoucí výchovné prostředí, a také se vždy přihlíží k tomu, který z rodičů se o dítě v minulosti staral a pečoval o jeho zdravý vývoj a jak dostatečně to činil, apod. Soud rozhodne, že o dítě bude pečovat buď jen jeden z rodičů, společně oba rodiče nebo střídavě oba rodiče.

Dále se rozhoduje o vyživovací povinnosti. Nezletilé dítě, které není plně svéprávné, má právo na výživné, i když má vlastní majetek, ale zisk z majetku spolu s příjmem z jeho případné výdělečné činnosti nestačí k jeho výživě.⁵⁶

---

⁵⁵ SVOBODA, Karel. Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 243 s. Právní rukověť. ISBN 9788074785122. Strana 86, 87.

⁵⁶ §912 občanského zákoníku

Při určování výše výživného se přihlíží k potřebám dítěte a ke schopnostem a možnostem povinného. Je nutné zohlednit také to, jestli se povinný sám nevzdal výhodnějšího zaměstnání bez důležitého důvodu či zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika.⁵⁷ Přičemž se uplatní zásada, že životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů.⁵⁸

2.1 Cíle řízení, zásady a předběžná opatření

Základním cílem řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je ochrana zájmů nezletilého. Soud se v těchto řízeních vždy v první řadě snaží vést účastníky ke smírnému řešení, jako je například dohoda rodičů. Právě toto vedení ke smírnému řešení soudem by se dalo považovat za jakousi odchylku od klasické charakteristiky nesporných řízení vedených vyšetřovací zásadou, jelikož soudem schválená dohoda nemusí odpovídat reálnému skutkovému stavu věci, který soud schválením dohody ani úplně do hloubky nezjišťuje (základní skutkové stavy jsou soudem při schvalování dohody ovšem prověřeny).

Soud se snaží také vést rodiče dítěte k plnění jejich rodičovských povinností. Může také učinit opatření k nápravě v případě, kdy rodiče své povinnosti neplní. K vydání těchto opatření soud spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé vykazují určité specifické zásady. Zásada vyšetřovací se nazývá také zásadou inkviziční nebo vyhledávací a znamená to, že je povinností soudu zjistit pravdivý a skutečný stav věci, který je nezbytný k vydání jeho rozhodnutí. Soud tedy není vázán pouze tím, co předloží účastníci řízení jako pravdivá tvrzení včetně důkazů o nich, ale právě naopak je na soudu, aby ke svému správnému rozhodnutí provedl nezbytná šetření o reálném skutkovém stavu. Tato zásada provází vesměs všechny druhy nesporných řízení, protože v řízení, kde není spor, je na soudu, aby provedl veškerá možná šetření ke zjištění skutečného stavu věci.

Ve věcech péče soudu o nezletilé je vždy hlavní zásadou také ochrana zájmů dítěte.⁵⁹

---

⁵⁷ §913 občanského zákoníku

⁵⁸ §906 až §927 občanského zákoníku

⁵⁹ o pojmu nejlepší zájem dítěte viz. podkapitola 3.2 „Důležité pojmy“

Předběžná opatření

Pokud dojde k situaci, ze které plyne naléhavost nutné a okamžité ochrany dítěte kvůli chybějící péči o něj nebo kvůli ohrožení jeho života, tak soud nařídí předběžné opatření.⁶⁰ Toto opatření spočívá v tom, že soud na nezbytně nutnou dobu předběžně rozhodne o úpravě jeho poměrů. Soud jím nařídí umístění dítěte do vhodného prostředí. Tímto lze dítě dočasně svěřit do pěstounské péče, jakož i do péče před osvojením. Vhodné prostředí je prostředí, které je pro dítě z hlediska jeho fyzického a psychického stavu způsobilé vytvořit podmínky pro řádný dočasný vývoj a zajistit mu řádnou péči.

Tato situačně naléhavá ochrana dítěte si žádá také rychlé soudní řízení o takovém rozhodnutí. Uplatňuje se zde proto zjednodušený postup řízení, který oproti řádnému řízení vykazuje určité mimořádnosti. Těmito zvláštnostmi jsou, že není potřeba zastoupení nezletilého, usnesení o předběžném opatření nabývá vykonatelnosti již vydáním, rozhodnutí se účastníkům doručuje až při výkonu⁶¹ a soud velmi dbá na to, aby nedošlo k časové prodlevě^{62, 63}.

Soud může ve věcech, které lze zahájit i bez návrhu, nařídít bez návrhu také předběžné opatření. Je-li k zahájení řízení třeba návrh, pak soud v usnesení o předběžném opatření uloží navrhovateli (a stanoví mu k tomu lhůtu), aby podal návrh na zahájení řízení.

Věcně příslušným soudem k vydání předběžného opatření je okresní soud. Místně příslušným soudem je obecný soud navrhovatele. Navrhovatelem je vždy orgán sociálně-právní ochrany dětí⁶⁴, kterým je obecní úřad obce s rozšířenou působností⁶⁵. Obecným soudem obce je okresní soud, v jehož obvodu má obec své území.⁶⁶

Účastníky tohoto řízení jsou podle obecné úpravy navrhovatel a ten, o jehož právech a povinnostech má být v řízení jednáno.⁶⁷

Návrh na vydání předběžného opatření musí mít své obsahové náležitosti uvedené v §454 odst. 2 ZŘS⁶⁸. Pokud návrh nemá všechny potřebné náležitosti pro

---

⁶⁰ §452 an. ZŘS

⁶¹ Těm účastníkům, kteří u výkonu nebyli přítomni, se následně doručuje usnesení o nařízení předběžného opatření spolu s vyzněním o provedení výkonu.

⁶² Soud musí vydat rozhodnutí bezodkladně, nejdéle do 24 hodin od podání návrhu.

⁶³ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 7. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2014, 621 s. Učebnice (Linde). ISBN 9788072019403. Strana 453.

⁶⁴ podle §454 ZŘS.

⁶⁵ podle §16 zákona OSPOD.

⁶⁶ podle §85 odst. 6 OSŘ.

⁶⁷ §6 ZŘS; vždy to tedy bude dítě, jeho rodiče a případně další osoby jako pěstoun apod.

vydání rozhodnutí, soud tento návrh odmítne. Oprava či doplnění vadného návrhu podle §43 OSŘ se v tomto řízení nepoužije.

Věc je bezprostředně po výkonu předběžného opatření předána soudu příslušnému rozhodovat ve věcech péče soudu o nezletilé⁶⁹. Případné spory o příslušnost řeší nadřízený soud, jehož rozhodnutí je pro soudy závazné. Soud příslušný v dané věci rozhodovat ve věcech péče soudu o nezletilé okamžitě zahájí (i bez návrhu) řízení o péči o nezletilého.

Nezletilému se bezodkladně jmenuje opatrovník, kterým je zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí.

V řízení o vydání předběžného opatření soud vydává rozhodnutí formou usnesení. Toto předběžné opatření trvá jeden měsíc od jeho vykonatelnosti. Předběžné opatření týkající se svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodné období však trvá tři měsíce od vykonatelnosti rozhodnutí. Bylo-li během této doby zahájeno řízení ve věci samé, trvá opatření do vykonatelnosti rozhodnutí z tohoto řízení⁷⁰.

Opakovaně prodloužit předběžné opatření na dobu nejvýše jednoho měsíce je možné, bylo-li ve věci zahájeno řízení ve věci samé; tato doba však celkově nesmí přesáhnout dobu šesti měsíců. Po této době lze prodloužit trvání předběžného opatření pouze zcela výjimečně (například nebylo-li možné z vážných důvodů skončit důkazní řízení ve věci samé).

O prodloužení trvání předběžného opatření ve věci vykázání z obydlí v důsledku domácího násilí rozhodoval Městský soud v Praze ve věci č.j. 20 Co 292/2012-52. Jakmile je pachatel domácího násilí vazebně stíhán, neexistuje důvodná obava, že by navázal kontakt s obětí domácího násilí, tudíž nelze prodloužit již nařízené předběžné opatření vykázání z obydlí, ale při důvodné obavě o ohrožení oběti je nutné posléze nařídit další předběžné opatření. Jelikož je předpokladem pro prodloužení trvání předběžného opatření trvajícím stav ohrožení, který zde nemůže být realizován, protože pachatel je vazebně zadržen, předběžné opatření nemůže být prodlouženo.

---

⁶⁸ Návrh musí obsahovat obecné náležitosti návrhu na zahájení řízení a k tomu také zvláštní náležitosti, kterými jsou: jméno nezletilého, jména, povolání a bydliště ostatních účastníků, jsou-li navrhovateli známa, vylíčení rozhodujících skutečností odůvodňujících nařízení předběžného opatření a označení osoby, které má být dítě předáno do péče.

⁶⁹ Pokud tímto soudem není soud, který předběžné opatření vydal, dle §467 ZŘS.

⁷⁰ než se stane vykonatelným rozhodnutí, kterým se toto řízení končí, nebo rozhodnutí, kterým bylo předběžné opatření zrušeno, podle §459 odst. 2 ZŘS.

Pokud není ve věci dána pravomoc českého soudu vydat předběžné opatření (například kvůli mezinárodnímu prvku), celková doba prodloužení opatření nesmí být delší než šest měsíců od vykonatelnosti rozhodnutí.

Kdykoliv během trvání předběžného opatření může rodič či orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo opatrovník navrhnout zrušení tohoto opatření, přičemž soud o tomto musí rozhodnout bezodkladně, nejdéle do sedmi dnů.⁷¹ Návrh na zrušení předběžného opatření lze po zamítavém rozhodnutí soudu podat znovu, nejdříve však po čtrnácti dnech od právní moci tohoto rozhodnutí.

V řízení o vydání předběžného opatření se použije speciální postup také pro opravné prostředky. Odvolání přípustné je⁷² a lze použít tzv. autoremeduru⁷³. Jinak rozhodne odvolací soud do sedmi dnů od předložení věci soudem prvního stupně (ten musí věc odvolacímu soudu předložit do 15 dnů od podání odvolání). Odvolání proti rozhodnutí o předběžném opatření nemůže být soudem příslušným rozhodovat ve věcech péče soudu o nezletilé⁷⁴ odmítnuto pro opožděnost.

2.2 Zahájení a předmět řízení

Řízení ve věci péče soudu o nezletilé se zahajují na návrh i bez návrhu.⁷⁵ Bez návrhu soud zahájí řízení bezprostředně poté, co se dozví o skutečnostech vedoucích k zahájení řízení; o tomto vyrozumí účastníky usnesením o zahájení řízení, přičemž proti tomuto usnesení není možné podat odvolání. Lze-li řízení zahájit i bez návrhu, je možné jej zahájit ústně do protokolu.

Podle §15 ZŘS „vezme-li navrhovatel návrh na zahájení řízení zpět, soud může rozhodnout o neúčinnosti tohoto zpětvzetí, jsou-li splněny podmínky pro zahájení řízení i bez návrhu“.

Návrh zákonného zástupce je třeba k zahájení řízení ve věcech pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout, řízení ve věcech zastupování nezletilého dítěte a péče o jmění nezletilého dítěte. Řízení ve věcech přiznání

---

⁷¹ §462 ZŘS.

⁷² §28 ZŘS a §201 an. OSŘ.

⁷³ Autoremedura znamená, že o odvolání může rozhodnout ten samý soud, který vydal rozhodnutí, proti kterému odvolání směřuje, pokud odvolání zcela vyhoví - §464 ZŘS.

⁷⁴ Příslušným podle §467 ZŘS, ne podle §453 ZŘS

⁷⁵ §13 ZŘS, návrh je nutný pro zahájení řízení uvedených v §468 ZŘS

svéprávnosti nezletilému dítěti a přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti se zahajuje pouze na návrh nezletilého nebo zákonného zástupce.

Přípravné jednání soud nevede. Je-li to však ve věci vhodné, svolá soud jiný soudní rok, ke kterému se přizvou účastníci a ti se k věci vyjadřují. Jiný soudní rok slouží k přípravě a projednání věci. Při jiném soudním roku lze provádět také dokazování a lze při něm vyloučit veřejnost. Pokud zákon stanoví, že jednání není třeba nařizovat, soud jednání nenařídí; v ostatních případech soud nařídí k projednání věci jednání.⁷⁶

Při dokazování se uplatní zásada vyhledávací, kdy je soud povinen zjistit všechny skutečnosti o dané záležitosti a není při tom vázán tím, jaké skutečnosti účastníci řízení předloží nebo uvedou. Uvádět a označovat důkazy mohou účastníci do vyhlášení (vydání) rozhodnutí. V odvolacím řízení však nové skutečnosti a důkazy účastníci uvádět a označovat mohou.

Pokud se účastník nedostaví na základě výzvy k soudu (nebo neposkytne své vyjádření k výzvě), nelze mít za to, že skutečnosti jsou prokázané nebo že nárok onen účastník tímto uznal. Pokud se však účastník vyzve k písemnému vyjádření o procesním návrhu, a zároveň ho soud upozorní na to, že pokud se nevyjádří, bude se mít za to, že s návrhem souhlasí, pak platí, že nevyjádření znamená jeho souhlas.⁷⁷

Péče soudu o nezletilé má více různých předmětů. Předmět řízení je upraven v §466 ZŘS. Soud v těchto řízeních rozhoduje ve věcech:

- jména a příjmení nezletilého dítěte,
- péče o nezletilé dítě,
- výživy nezletilého dítěte,
- styku s nezletilým dítětem,
- rodičovské odpovědnosti,
- poručenství,
- opatrovnictví nezletilého dítěte,
- předání nezletilého dítěte,
- navrácení nezletilého dítěte,
- pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout,

---

⁷⁶ §17, §18, §19 ZŘS

⁷⁷ §20 odst. 3 ZŘS

- souhlasu s právním jednáním nezletilého dítěte,
- zastupování nezletilého dítěte,
- péče o jmění nezletilého dítěte,
- ústavní výchovy nezletilého dítěte a jiných výchovných opatření,
- ochranných opatření,
- pěstounské péče,
- určení data narození nezletilého dítěte,
- přiznání svéprávnosti nezletilému dítěti,
- a přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti.

2.3 Účastníci

Účastníky řízení ve věcech péče soudu o nezletilé jsou navrhovatel a ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno⁷⁸. Účastníkem tedy bude vždy nezletilé dítě a jeho rodiče, dále jimi mohou být i prarodiče, pěstoun nebo poručník apod.

Soud může přibrat účastníka do řízení, pokud je to osoba, o jejíž právech a povinnostech má být jednáno. Odvolání zde není přípustné. Naopak je-li účastníkem řízení osoba, o jejíž právech a povinnostech se v řízení nejedná, soud její účast ukončí.⁷⁹

Ve věcech péče soudu o nezletilé může do již zahájeného řízení vstoupit státní zastupitelství⁸⁰. Toto právo má však jen u zahájeného řízení o uložení zvláštního opatření při výchově dítěte, o ústavní výchovu, o určení data narození nebo jde-li o pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu. V těchto věcech je státní zastupitelství oprávněno podat návrh na zahájení řízení.

2.4 Zastoupení nezletilého

Vzhledem k ochraně zájmů dítěte je dítěti vždy soudem ustanoven kolizní opatrovník, který jej zastupuje v řízeních před soudem. Kvůli možnému střetu zájmů to

⁷⁸ §6 ZŘS

⁷⁹ §7 ZŘS

⁸⁰ podle §8 odst. 1 písm. b) ZŘS

totiž nemohou být jeho rodiče jako jeho zákonní zástupci.⁸¹ Kolizním opatrovníkem je orgán sociálně-právní ochrany dětí. Více o tomto orgánu bude popsáno v podkapitole níže. Nezletilý, který má plnou procesní způsobilost, zastoupen opatrovníkem však nebude.⁸² Ve věcech, které souvisí s cizinou, může být zmocněncem dítěte (i rodiče) Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.⁸³

2.5 Příslušnost soudu

Místně příslušným je v těchto řízeních obecný soud nezletilého⁸⁴, což je soud, v jehož obvodu má nezletilý své bydliště⁸⁵. Věcně příslušným je pak okresní soud⁸⁶.

Neuplatní se zde plná zásada *perpetuatio fori* dle §11 OSŘ, jelikož podle §475 ZŘS, pokud se změní okolnosti, od kterých se odvíjí místní soudní příslušnost, a je-li to v zájmu nezletilého, lze místní příslušnost soudu přenést na soud jiný. Případné spory o soudní příslušnost řeší soud nadřízený. Rozhodnutím tohoto nadřízeného soudu jsou vázány oba soudy nižšího stupně (ten, na něhož byla příslušnost přenesena, i ten, který příslušnost přenesl).

2.6 Orgán sociálně právní ochrany dítěte a kolizní opatrovník

Orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) je státní orgán, kterému je toto postavení vymezeno v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí⁸⁷. Jsou to především krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní a újezdní úřady, ministerstvo, Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí, Úřad práce ČR a jeho krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu.⁸⁸ Tuto ochranu však zajišťují také

---

⁸¹ §892 odst. 3 občanského zákoníku

⁸² řízení, která jsou zahajována jen na návrh nezletilého nebo jeho zákonného zástupce

⁸³ §470 ZŘS

⁸⁴ §467 odst. 2 ZŘS: Není-li příslušný soud znám nebo nemůže-li včas zakročit, zakročí soud, v jehož obvodu se nezletilý zdržuje. Jakmile však je to možné, postoupí věc soudu příslušnému.

⁸⁵ §4 odst. 2 ZŘS

⁸⁶ §8 ZŘS

⁸⁷ zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí

⁸⁸ §4 zákona OSPOD

obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další fyzické či právnické osoby, které jsou výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny.

Co se však samotnou sociálně-právní ochranou rozumí? V §1 tohoto zákona je definován pojem sociálně-právní ochrana dítěte. Rozumí se jí „ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny, zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině“.

Tato ochrana se poskytuje dítěti, které má na území ČR trvalý pobyt. Poskytuje se také dítěti, které je na území ČR azylantem nebo kterému byl povolen trvalý pobyt jako cizinci nebo které podalo žádost o mezinárodní ochranu v ČR. Dítětem se rozumí nezletilá osoba.

Tímto zákonem se také zřizuje Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí se sídlem v Brně, který má celostátní působnost a který je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí.⁸⁹

Základním cílem orgánu sociálně-právní ochrany dětí je blaho dítěte. Dále také ochrana jeho zájmů, ochrana rodičovství a právo dítěte na rodičovskou výchovu a právo rodiče na výchovu dítěte. „Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí“.⁹⁰

Sociálně-právní ochrana dítěte je potřeba zejména v případě, kdy rodiče dítěte zemřeli nebo kdy nedodržují své rodičovské povinnosti anebo zneužívají či nevykonávají práva plynoucí z jejich rodičovské zodpovědnosti. Také se sociálně-právní ochrana vztahuje na děti, které musely být svěřeny do péče jiné osoby než rodiče a tato osoba své povinnosti neplní, dále na děti, které vedou zahálčivý život⁹¹, ale také na děti, na kterých byl spáchán trestný čin nebo které jsou vystaveny nebezpečí násilí ze strany rodičů či ze strany jiných osob. Tyto situace či události musí trvat po delší dobu a dosahovat určité intenzity, většinou tak dlouho a takové intenzity, dokud dítě není nepříznivě ovlivněno na vývoji (nebo takový důsledek hrozí).

Upozornit orgán sociálně-právní ochrany dětí na některou z výše popsaných skutečností může úplně každý. Dítě samotné může požádat o pomoc například

---

⁸⁹ §3 zákona OSPOD

⁹⁰ §5 zákona OSPOD

⁹¹ děti, které nedodržují povinnou školní docházku, ohrožuje je závislost (alkohol, drogy), živí se prostitucí nebo trestnými činy nebo opakovaně od rodičů utíkají

státní orgány, školská zařízení, orgán sociálně-právní ochrany dětí a další právnické a fyzické osoby, které mají povinnost dítěti v takové situaci pomoci.⁹²

Dítě je informováno v závislosti na stupni své vyspělosti a na svém věku, jakož i podle své vyspělosti a podle svého věku může v průběhu řízení svobodně vyjadřovat své názory.

Na ochranu dítěte a na podporu rodičů se přijímají opatření sociálně-právní ochrany. O těchto opatřeních pojednává část třetí zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Mezi taková opatření patří:

- preventivní a poradenská činnost,
- opatření na ochranu dětí,
- činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí při svěřeni dítěte do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte,
- zprostředkování osvojení a pěstounské péče,
- pěstounská péče a přechodnou dobu,
- ústavní výchova a ochranná výchova,
- péče o děti vyžadující zvýšenou pozornost,
- sociálně-právní ochrana v vztahu k cizině,
- sociálně-právní ochrana ve zvláštních případech,
- Komise pro sociálně-právní ochranu dětí a poradní sbory.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je právě tím orgánem, který napomáhá smírnému řešení v podobě uzavření dohody mezi rodiči ve věcech práva na styk s dítětem. Tato dohoda má velkou výhodu, že ji lze přizpůsobovat v průběhu času změněným potřebám dítěte (za podmínky souhlasu obou rodičů). Takovou funkci však může plnit pouze do té doby, než o dané věci rozhodne soud.

Tento orgán nemůže rodičům nic nařizovat, nemůže ani vymáhat rodičovská práva či povinnosti, neplní tedy funkci soudu.

Orgán sociálně-právní ochrany dítěte má v případě soudního zásahu do poměrů rodiny a do rodičovské zodpovědnosti a v soudním řízení procesní postavení prostřednictvím funkce kolizního opatrovníka.⁹³ Kolizní opatrovník musí na základě soudní žádosti podat soudu zprávu o situaci dítěte. Jelikož tento orgán může do poměrů

---

⁹² §8 OSPOD

⁹³ Kancelář veřejného ochránce práv, leden 2014. Úprava styku obou rodičů s dítětem, spory mezi rodiči při jeho uskutečňování. Dostupné online.

a vztahů v rodině proniknout daleko více než soud, stanovisko ve zprávě orgánu sociálně-právní ochrany dětí o situaci dítěte zásadně ovlivňuje rozhodnutí soudu.⁹⁴

V důvodové zprávě k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí stanoví vláda obecné cíle, kterých by se mělo v rámci ochrany práv dětí a jejich potřeb dosáhnout do roku 2018. Jsou jimi především:

- tvorba podmínek pro zajištění výchovy a všestranného rozvoje dětí v jejich přirozeném nebo náhradním rodinném prostředí,
- soustředění se na prevenci, díky čemuž odpadne mnoho nákladných a neřešených problémů,
- vyšší kvalita systému zavedením standardů a sjednocením postupů a
- tvorba alternativních řešení k nadměrnému umístování dětí do ústavní péče, jako například rozvoj pěstounské péče.⁹⁵

Tyto oblasti je potřeba dále rozvíjet a to již dosažené nadále udržovat, naskytá se však otázka, zda je reálné těchto cílů tak brzy dosáhnout.

2.7 Rozhodnutí a opravné prostředky

V meritu věci se ve věcech péče soudu o nezletilé rozhoduje rozsudkem, a to s největším urychlením⁹⁶. Urychlené soudní řízení ve věcech nezletilých je jednou z nejdůležitějších zásad těchto řízení, které je stanovena nejen v ZŘS, ale zakotveno je i v nadnárodních právních úpravách.

V rozsudku ve věcech styku s dítětem, ve věcech péče o dítě a ve věcech navrácení dítěte z mezinárodních únosů jsou účastníci soudem poučeni o možném výkonu rozhodnutí a jeho způsobech.⁹⁷

---

⁹⁴ BOKOVÁ, Ludmila. Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011, 126 s. ISBN 9788090492004. Strana 54.

⁹⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta, Ondřej ŠMÍD a Marek JURÁŠ. Aktuální problémy rodinně-právní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého. Praha: Leges, 2013, 302 s. Teoretik. ISBN 9788087576748. Strana 263.

⁹⁶ §471 ZŘS

⁹⁷ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 7. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2014, 621 s. Učebnice (Linde). ISBN 9788072019403. Strana 458. Také §502 až §504 ZŘS.

Rozsudky o výživném a rozsudky o prodloužení výchovného opatření odnětí dítěte z péče rodičů jsou předběžně vykonatelné. Změna poměrů může být důvodem pro změnu rozhodnutí.⁹⁸

Opravné prostředky pro rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé nejsou speciálně upraveny, proto se na ně použijí ustanovení obecné části zákona o zvláštních řízeních soudních. Odvolání je přípustné u všech rozsudků, až na výjimku rozsudku o schválení dohody rodičů⁹⁹. „V takovém případě se na oba rodiče hledí jako na účastníky, jimž bylo ve věci plně vyhověno, takže není na místě jim založit subjektivní přípustnost opravného prostředku.“¹⁰⁰ Rodiče v tom případě nemají právo podat odvolání do výroku, kterým byla dohoda schválena.

Odvolací soud není vázán tím, čeho se odvolatel na rozhodnutí domáhá, jedná-li se o řízení, které je možné zahájit i bez návrhu. Nové skutečnosti a důkazy lze soudu předkládat i v odvolacím řízení, a to i když tyto důkazy nebo skutečnosti nebyly u soudu prvního stupně uplatněny, a odvolací soud k nim přihlédne.

Mimořádný opravný prostředek dovolání není přípustný, ledaže jde o rozsudek o omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti, či pozastavení nebo omezení jejího výkonu.¹⁰¹

I ve zvláštních řízeních soudních podle ZŘS lze podat žalobu pro zmatečnost i žalobu na obnovu řízení, přičemž soud není vázán mezemi, kterých se účastník domáhá, jde-li o řízení, které je možné zahájit i bez návrhu.

2.8 Výkon rozhodnutí

Výkon rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé je jednou částí, spadající pod zvláštní ustanovení ZŘS, výkonu rozhodnutí ve věcech rodinně-právních.¹⁰² Výkon rozhodnutí ve věcech rodinně-právních lze vymáhat pouze soudem. Výjimku tvoří pouze vymáhání výživného, kde lze postupovat podle OSŘ nebo exekučního řádu.

---

⁹⁸ Tzv. klauzule rebus sic stantibus

⁹⁹ ve věcech péče soudu o nezletilé

¹⁰⁰ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 7. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2014, 621 s. Učebnice (Linde). ISBN 9788072019403. Strana 459.

¹⁰¹ §30 ZŘS

¹⁰² Druhou částí je zvláštní ustanovení o výkonu rozhodnutí ve věci ochrany proti domácímu násilí

Výkon rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé zákon o zvláštních řízeních soudních dělí na tři oddíly, kterými jsou výkon rozhodnutí o předběžné úpravě poměrů, výkon rozhodnutí o péči o nezletilé děti a výkon rozhodnutí ve věcech výživného. Nestanoví-li ZŘS něco jiného, použije se na výkon rozhodnutí OSŘ.

Předběžná úprava poměrů nezletilého dítěte je zapotřebí v situacích, kdy je dítě vystaveno ohrožení na životě nebo na zdraví, péče o něj je nedostatečná nebo je jiným způsobem vážně ohrožen nebo porušen jeho zájem. V těchto situacích soud na nezbytně nutnou dobu rozhodne o předběžném opatření, jak bylo popsáno výše, a dítě je umístěno do vhodného prostředí.

Výkon tohoto soudního rozhodnutí musí být bezodkladný. Věcná příslušnost výkonu náleží okresnímu soudu, místní pak soudu, který rozhodl o předběžném opatření. Dítě se na základě součinnosti soudu a orgánů veřejné moci předá do vhodného prostředí. S ohledem na zájmy dítěte, na jeho vývoj a věk musí být tento zásah do života dítěte proveden šetrně a s největší opatrností, aby nebyl narušen jeho psychický a citový vývoj. Dítě musí být o tomto postupu a jeho důvodech informováno v závislosti na jeho věku a vyspělosti. Dítě musí být informováno také o tom, „*kam bude převezeno, případně se mu zodpoví otázky, které v této souvislosti položí*“¹⁰³. Nezletilý musí být zastoupen. Zástupcem je buď zákonný zástupce nebo opatrovník jmenovaný soudem bezodkladně po výkonu předběžného opatření.

Výkon rozhodnutí o péči o nezletilé děti je provázen ustanovením článku 3 Úmluvy o právech dítěte. Toto ustanovení pojednává o tom, že kterékoliv soudní řízení týkající se nezletilých dětí musí být vedeno s ohledem na zájem dítěte, tedy s největším ohledem na zájem dítěte musí být veden také výkon rozhodnutí z těchto řízení vyplývajících.

Věcně příslušným k tomuto výkonu je okresní soud, místně příslušným je obecný soud nezletilého¹⁰⁴. Výjimku z místní příslušnosti výkonu rozhodnutí o péči o nezletilé děti tvoří výkon rozhodnutí ve věcech mezinárodních únosů dětí, kde je místně příslušným k výkonu soud, který rozhodnutí vydal.¹⁰⁵

---

¹⁰³ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 7. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2014, 621 s. Učebnice (Linde). ISBN 9788072019403. Strana 467.

¹⁰⁴ §4 odst. 2 ZŘS, tj. soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo soudního rozhodnutí své bydliště.

¹⁰⁵ §500 ZŘS

Soud se v těchto věcech vždy nejprve snaží o smírné řešení, o dohodu rodičů či o dobrovolné plnění povinnosti dosud neplněné. Poučení o povinnosti plnit a o následcích případného neplnění této povinnosti soud uvede už v rozsudku ve věci samé. Pokud by v rozsudku poučení chybělo (nebo by soud uznal nějaké jiné zvláštní důvody), může soud osobu neplnící povinnosti, stanovené v rozsudku nebo v dohodě rodičů o péči o dítě nebo v rozhodnutí o navrácení dítěte, před nařízením výkonu rozhodnutí vyzvat, aby tuto povinnost plnila. K této výzvě připojí poučení o výkonu spočívajícím v uložení pokuty nebo v odnětí dítěte. Soud může také spolupracovat s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, aby vedl osobu neplnící svoje povinnosti k plnění; pak by nařízení výkonu rozhodnutí nebylo potřeba.

Samotné nařízení výkonu rozhodnutí spočívá buď v uložení pokuty nebo v uložení dalšího opatření.

Výkon rozhodnutí uložením pokuty nesmí přesáhnout 50.000 Kč, lze jej však nařídit opakovaně. Pokuta se uloží tomu, kdo neplní povinnosti mu uložené v soudním rozhodnutí nebo uvedené v dohodě o péči o dítě nebo v rozhodnutí o navrácení dítěte. Tyto finanční prostředky připadnou státu. Z nich je možné hradit vynaložené náklady na nezbytné potřeby dítěte, pokud to zákonný zástupce nebo opatrovník dítěte navrhne. Podmínkou tohoto postupu je, že žadatel sám plní všechny své povinnosti uvedené v rozhodnutí o péči o dítě nebo v dohodě nebo v rozhodnutí o navrácení dítěte.¹⁰⁶

Další opatření mohou být ve formě setkání s mediátorem, odborníkem z oboru pedopsychologie nebo ve formě stanovení plánu navykacího režimu (postupný kontakt s dítětem v případě dlouhodobého odloučení dítěte s rodičem), a dále také ve formě styku s dítětem pod dohledem orgánu sociálně-právní ochrany dětí.¹⁰⁷

Pokud postup soudu výše uvedený nebude mít pozitivní účinky, dochází k výkonu rozhodnutí odnětím dítěte tomu, u koho dítě být nemá, a jeho předáním tomu, komu má být navraceno či svěřeno (podle soudního rozhodnutí nebo dohody rodičů nebo rozhodnutí o navrácení). Tento druh výkonu může být nařízen i rovnou, je-li zřejmé, že druhy výkonu výše uvedené by k plnění povinností nevedly. Rozhodnutí se povinnému doručí až při provádění výkonu.

---

¹⁰⁶ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 7. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2014, 621 s. Učebnice (Linde). ISBN 9788072019403. Strana 468-469.

¹⁰⁷ §503 ZŘS

Nařízení výkonu rozhodnutí je pro každého závazné. I při tomto postupu výkonu je nezbytně nutné dbát nejlepšího zájmu dítěte a postupovat tak, aby nedošlo k narušení jeho vývoje, a v závislosti na jeho věku jej informovat a tento postup odůvodnit.

Při výkonu rozhodnutí odnětím dítěte je ten, kdo výkon provádí, oprávněn provést prohlídku bytu, jestliže je možné předpokládat, že v tomto bytě dítě je, a je oprávněn si vstup do bytu zjednat. Povinný je povinen prohlídku a přístup umožnit.

Proti usnesení ve věcech výkonu rozhodnutí o péči o nezletilé dítě lze podat odvolání, rozhodnutí soudu prvního stupně však nelze zrušit (odvolacím soudem) pro jiné důvody než ty, které jsou uvedeny v OSŘ.¹⁰⁸

Výkon rozhodnutí ve věcech výživného je posledním oddílem výkonu rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé. Tento oddíl je upraven v §511 až §513 ZŘS. Místně příslušným k tomuto výkonu je obecný soud nezletilého¹⁰⁹. I zde lze použít ustanovení o přenesení místní příslušnosti soudu.

Ve věcech souvisejících s cizinou může být při výkonu rozhodnutí o povinnosti platit výživné zmocněncem účastníka (dítěte, rodiče, pěstouna atp.) Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Více o tomto Úřadu pojednává kapitola níže. Při vymáhání výživného pro nezletilé dítě soud v součinnosti s jinými orgány veřejné moci poskytuje účastníkovi pomoc ke zjištění bydliště osoby povinné platit výživné pro nezletilé dítě.

3. Řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí

Tato práce je především zaměřena na jednu oblast péče soudu o nezletilé, kterou je řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí. Dále proto bude popsána nejdůležitější mezinárodní a komunitární právní úprava, a hlavně česká právní úprava věnující se právě této problematice. Procesní zaměření této práce je nutné pro celistvost problematiky mezinárodních únosů dětí obohatit také o hmotně-právní aspekty.

---

¹⁰⁸ §205 OSŘ

¹⁰⁹ Tento soud je příslušný k nařízení a provedení výkonu rozhodnutí a k činnosti před nařízením výkonu rozhodnutí, jde-li o výkon rozhodnutí pro vymožení výživného nezletilého dítěte.

Mezi nejdůležitější mezinárodní úmluvy patří *Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí*¹¹⁰ (dále jen „Haagská Úmluva“) a *Úmluva o právech dítěte*¹¹¹ (dále jen „Úmluva o právech dítěte“), a také *Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí*¹¹² (dále jen „Úmluva o rodičovské zodpovědnosti a ochraně dětí“). Komunitární právo Evropské Unie upravuje mezinárodní únosy dětí především v *Nařízení Rady ES č. 2201/2003*¹¹³ (dále jen „nařízení Brusel II bis“).

Mezi české právní předpisy upravující tuto problematiku patří zejména *zákon o zvláštních řízeních soudních*¹¹⁴ (ZŘS) a *občanský soudní řád*¹¹⁵ (OSŘ).

Tyto právní předpisy jsou z této problematiky nejvýznamnější a podrobně rozebrány budou v následujících kapitolách.

Mezinárodní únosy dětí - to je téma, které vyvolává mnoho emocí i dohadů. Samotný pojem „únos“ se sice vyskytuje v názvech některých mezinárodních úmluv, je však trochu zavádějící. „Únosem“ dítěte se totiž v právním prostředí rozumí protiprávní přemístění nebo zadržení, které má za následek porušení práva péče o dítě. Co se týče právních úprav únosů, je velmi důležité si uvědomit, že se v nich tedy nejedná o nějakou trestní povahu jednání, ale „únosem“ se rozumí jednání s civilně-právními následky.

V dnešní době jsou více než kdy dříve uzavírána manželství s mezinárodním prvkem, tedy takzvaná smíšená manželství, kdy manželé nemají stejnou státní příslušnost. Je to důsledkem celkové proměny společenských poměrů v posledním století spolu se světovou globalizací, a v evropských zemích také zavedením volného pohybu osob. Dnes je také poměrně časté, že i bez uzavření manželství se dvou lidem jiné státní příslušnosti narodí dítě. Nesezdaní nebo rozvedení rodiče se o dítě takzvaně „přetahují“, mnohdy za použití protiprávních prostředků.

---

¹¹⁰ ze dne 25. října 1980 (Haag) vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb.

¹¹¹ ze dne 20. listopadu 1989 (New York) vyhlášená sdělením federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb., ve znění protokolů a pozdějších změn.

¹¹² ze dne 19. října 1996 (Haag) vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 141/2001 Sb. m. s.

¹¹³ ze dne 27. listopadu 2003 o soudní příslušnosti, uznání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.

¹¹⁴ zákon č. 272/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

¹¹⁵ zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Osoba, která kvůli uzavření manželství opustí svoji zemi, má přirozenou tendenci vrátit se po rozpadu tohoto manželství zpět do svého domovského státu. Povětšinou to bývají právě ženy, které se dopustí únosu svého dítěte tím, že se vrátí domů a vezmou s sebou právě i své dítě. Mnohdy za takovým jednáním ženy stojí domácí násilí ze strany muže. Ženy tímto jednáním často také unikají právním a sociálním problémům v „novém“ státě, jelikož jsou to mnohdy ženy, které nemají dostatečnou znalost jazyka a právní systém v tomto státě je pro ně natolik jiný a složitý, že pro své problémy hledají útočiště tam, kde právní řád znají. Stalo se mnoho případů, kdy ženy ani nebyly dostatečně informovány českými zastupitelskými úřady o právních následcích svého odjezdu. Nebyly seznámeny se svými možnostmi a neznaly ani své povinnosti. Když dítě unese muž, je to povětšinou zapříčiněno snahou vyřešit své partnerské problémy. K únosům dětí dochází nejen ze zahraničí do České republiky, ale také z České republiky do zahraničí, přičemž v poslední době takové únosy přibývají.¹¹⁶

Pro dítě je takové přestěhování od jednoho rodiče k druhému do vzdálených míst cizí země velice citlivá záležitost. *„Bydlení daleko od rodiče znamená velké překážky pro vznik, udržování a posilování vztahů zdravého přilnutí. (...) Dobrý vztah rodič-dítě se vytváří v rámci pravidelného a častého styku, při kterém jsou rodiče zapojeni do interakce s dětmi širokým spektrem běžných činností.“*¹¹⁷

Mnoho z rodičů však ani netuší, že se dopustili protiprávního jednání tím, že přemístili dítě do jiného státu než je stát, ve kterém má dítě obvyklé bydliště. Neví, že se dopustili mezinárodního únosu. Tímto jednáním rodič zasáhne nejen do práva druhého rodiče, ale také do práva samotného dítěte.

Řízení o takovém navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí je velmi citlivou oblastí procesního práva, jelikož při soudním řízení je třeba se na dítě dívat jinak než na dospělého, je třeba se k němu jinak chovat, respektovat a vysoce chránit jeho zájmy a tomu všemu musí být přizpůsobena také právní úprava.

Česká republika (tehdy ČSFD) se zavázala k činnosti proti nezákonnému zadržování a přemísťování dětí tím, že přijala Úmluvu o právech dítěte (z roku 1989), která stanoví, aby *„státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činily opatření k potírání*

¹¹⁶ BAKEŠ, Milan; VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. Mezinárodní únosy dětí. In: Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám. Vyd. 1. Editor Alena Winterová, Jan Dvořák. Praha: ASPI, 2009, 630 s. ISBN 9788073574321. Strana 27 a 28.

¹¹⁷ BAKALÁŘ, Eduard, Daniel NOVÁK a Richard Ades WARSHAK. Slyšení nezletilého dítěte před opatrovníckým soudem: (tři studie problému). 1. vyd. Praha: Triton, 2008. Strana 33.

*nezákonného přemísťování dětí do zahraničí a jejich nenavrácení zpět. Za tímto účelem budou státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilovat o uzavření dvoustranných a mnohostranných dohod a o přístup k existujícím dohodám*¹¹⁸.

3.1 Zásady navrácení dítěte a řízení o něm

Navrácení dítěte a řízení o něm je vedeno právními zásadami, které je v zájmu dítěte nezbytné dodržovat.

Mezi základní zásady patří to, že rozhodnutí o návratu dítěte není rozhodnutím meritorním.¹¹⁹ Rozhodnout ve věci samé přísluší až soudu (či jiným orgánům státu), kde mělo dítě před tím, než bylo neoprávněně přemístěno, obvyklé bydliště. V Haagské úmluvě se stanoví: *„po obdržení oznámení o protiprávním přemístění nebo zadržení dítěte (...) soudní nebo správní orgány smluvního státu, do něhož bylo dítě přemístěno nebo v němž bylo zadrženo, nemohou věcně rozhodovat o právu péče o dítě, dokud nebude rozhodnuto, že dítě nemá být podle této úmluvy vráceno, nebo nebude-li podán návrh podle této úmluvy v přiměřené lhůtě po obdržení oznámení*¹²⁰.

Důležitou zásadou¹²¹ je návrat dítěte tam, odkud bylo protiprávně přemístěno. Přičemž i zde se mohou vyskytnout výjimky. Při realizaci této zásady je nezbytné postupovat urychleně. *„Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku vydal řadu rozhodnutí ve věcech mezinárodních únosů dětí, kde odsoudil členské státy za porušení čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (právo na respektování soukromého a rodinného života), neboť ty bez průtahů nepřijaly adekvátní opatření k zajištění návratu dětí*^{122, 123}.

---

¹¹⁸ článek 11 Úmluvy o právech dítěte

¹¹⁹ Zásada podle Haagské úmluvy; tato Úmluva je vykládána podle ustanovení Vídeňské úmluvy o smluvním právu z 23. května 1969

¹²⁰ Článek 16 Haagské úmluvy

¹²¹ podle preambule Haagské úmluvy

¹²² PTÁČEK, Lubomír. Přeshraniční únosy dětí. Mezinárodní konference ČAK, JA a ERA. „Mezinárodní právo rodinné v praxi“. Praha 26. 3. 2010. Dostupné online.

¹²³ Tyto zásady jsou komunitárním právním předpisem - nařízením Brusel II bis – mnohem více konkretizovány a v určitém úhlu pohledu vypadají striktněji. Dítě by mělo být vráceno do místa svého obvyklého bydliště, i když mu hrozí újma (ať fyzická či duševní), ovšem jen za podmínky, pokud byla zajištěna opatření k ochraně dítěte po návratu. Urychlenost vydání rozhodnutí je zde stanovena na šesti týdnech.

Další zásadou řízení o navrácení dítěte je tedy v souvislosti s nejlepším zájmem dítěte rychlost řízení. Tato zásada se snaží předejít negativnímu působení dlouhodobého přemístění či zadržování na dítě. Proto je prioritou rychlost jeho návratu, tudíž i řízení jemu předcházející.

Ovšem nejdůležitějším základním principem řízení ve věcech mezinárodních únosů dětí je nejlepší zájem dítěte. Právní předpisy je třeba vykládat a aplikovat ve světle této zásady. Nejlepší zájem dítěte však není v žádném právním předpisu definován, je tedy na místě tento pojem objasnit (viz. následující kapitola).

3.2 Důležité pojmy

Po výše uvedených zásadách je na místě věnovat několik slov k pojmům, které se v právním prostředí mezinárodních únosů dětí často objevují. Objasnění jejich významu je pro uchopení problematiky bezesporu důležité.

Nejlepší zájem dítěte

Nejlepší zájem dítěte jako pojem není nikde konkrétně definován, je pouze charakterizován v několika předpisech, a také je judikován soudy.

V důvodové zprávě k Haagské úmluvě je uvedeno, že zájem dítěte je více společenským paradigmatem než soudním standardem¹²⁴. I když v každé kultuře nese zájem dítěte jinou společenskou důležitost a znamená jiný význam, ve všech řízeních o navrácení dítěte musí být tento pojem vykládán v souladu s účelem a cíli Haagské úmluvy (v souladu s její preambulí). Tento pojem je vykládán teologicky a musí se vykládat v rámci konkrétního individuálního případu a jeho jedinečných okolností. Důvodová zpráva k Haagské úmluvě uvádí, že „*právo nebýt přemístěné nebo zadržované ve jménu víceméně diskutabilních práv souvisejících s jeho osobou je jedním z nejobektivnějších příkladů toho, co tvoří zájem dítěte*“¹²⁵.

---

¹²⁴ PEREZ-VERA, Eliza. Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention. Madrid: HCCH. 1981, oddíl C, body 20-26. Dostupné online.

¹²⁵ PEREZ-VERA, Eliza. Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention. Madrid: HCCH. 1981, oddíl C, bod 24: „*Now, the right not to be removed or retained in the name of more or less arguable rights concerning its person is one of the most objective examples of what constitutes the interests of the child.*“ Dostupné online.

Úmluva o právech dítěte k pojmu nejlepší zájem dítěte stanoví: „*Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření*“¹²⁶.

Ochrana zájmů dítěte podobně vyplývá z Listiny základních práv a svobod (viz. níže v podkapitole 3.3). Touto zásadou jsou vedeny i další české právní předpisy (jako například občanský zákoník či zákon o sociálně-právní ochraně dětí).

Právo péče o dítě

Dospějí-li rodiče k dohodě o péči o dítě nebo o výživném, soud tuto dohodu schválí za podmínky, že jsou v ní zohledněny zájmy dítěte. Pokud však k dohodě nedojde, musí zasáhnout soud a rozhodnout, kterému z nich bude dítě svěřeno do péče (popřípadě o střídané nebo společné péči, či o povinnosti platit výživné). Takové rozhodnutí se učiní buď na návrh jednoho z rodičů nebo na základě podnětu orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Toto rozhodnutí je, spolu s rozhodnutím o výživě dítěte, jedno z nejběžnějších rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé

Rodiče se mohou současně s dohodou o výchově dítěte dohodnout také o styku s dítětem a jeho rozsahu. Nedohodnou-li se, zasáhne soud. Ten však nesmí zasahovat v této věci z vlastní iniciativy, ale pouze na návrh. Soudem schválená dohoda je stejně tak vynutitelná, jako soudní rozhodnutí.

Co však právo péče o dítě v souvislosti s mezinárodními únosy dětí znamená podle Haagské úmluvy z roku 1980? Článek 3 této Úmluvy stanoví, že přemístění nebo zadržení dítěte se považuje za protiprávní, bylo-li porušeno právo péče o dítě a toto právo bylo v době přemístění nebo zadržení skutečně vykonáváno (nebo bylo by skutečně vykonáváno, kdyby k přemístění nebo zadržení nedošlo). Základ práva péče o dítě vyplývá buď ze zákona nebo ze soudního (správního) rozhodnutí, anebo z dohody rodičů. Skutečný výkon práva péče o dítě si žádá, aby žadatel poskytl důkaz, že o dítě bylo žadatelem řádně pečováno. V článku 13 této úmluvy je však přeneseno důkazní

---

¹²⁶ Článek 3 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech dítěte

břemeno na toho, kdo nesouhlasí s návratem dítěte, aby dokázal, že ve skutečnosti rodič nevykonával právo péče o dítě.¹²⁷

V řízení před soudem se soud v těchto záležitostech vždy nejprve snaží navést rodiče k dohodě, tedy ke smírnému řešení. Za tím účelem může rodičům uložit účast na mediačním jednání¹²⁸ nebo na jiném mimosoudním smírčím jednání nebo je odkázat na rodinnou terapii nebo jim nařídí setkání s pedopsychologem¹²⁹.

Soud musí postupovat a rozhodovat tak, aby to bylo pro dítě co nejvíce v jeho zájmu, přičemž zohlední osobnost a schopnosti dítěte, jeho vývojové možnosti, životní úroveň rodičů, citové vazby k rodině a známým a další kritéria. Soud vždy posuzuje také to, kdo se o dítě do té doby staral a kdo jej vychovával způsobem odpovídajícím řádné péči o dítě. Zohledňuje se také schopnost rodiče a snaha dohodnout se s druhým rodičem.¹³⁰

Právo na styk rodiče s dítětem

Právo na osobní styk rodiče s dítětem je v české platné právní úpravě obsaženo v občanském zákoníku.¹³¹ Dřívější úprava styku rodiče s dítětem byla obsažena v zákoně o rodině, jehož jediné ustanovení §27 bylo nedostačující. Toto ustanovení §27 z. o rodině upravovalo pouze případy, kdy je a kdy není nutný zásah soudu pro úpravu styku rodiče s dítětem. Ten zasáhne pouze tehdy, pokud si to žádá zájem na výchově dítěte a na poměrech v rodině (obecně dohoda rodičů o styku s dítětem schválení soudu nepotřebuje). Je to tedy ustanovení pro případ, kdy rodiče nejsou schopni se o styku s dítětem dohodnout sami.

Oproti tomu ustanovení platného občanského zákoníku tuto problematiku daleko více rozšiřuje. Stanoví pravidla pro rodiče dítěte, která jsou potřeba dodržet, a to ještě před tím, než je zásah soudu nezbytný.

---

¹²⁷ PTÁČEK, Lubomír. Přeshraniční únosy dětí. Mezinárodní konference ČAK, JA a ERA. „Mezinárodní právo rodinné v praxi“. Praha 26. 3. 2010. Dostupné online.

¹²⁸ §2 písm. a) zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci: Mediacce je postup při řešení konfliktu za účasti mediátora, který podporuje komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohl dosáhnout smírného řešení konfliktu uzavřením mediační smlouvy.

¹²⁹ Kancelář veřejného ochránce práv, leden 2014. Úprava styku obou rodičů s dítětem, spory mezi rodiči při jeho uskutečňování. Dostupné online.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ §887 až §891 občanského zákoníku

V §888 občanského zákoníku se uvádí, že dítě, které je v péči jen jednoho z rodičů, má právo na stýkat se i s druhým z rodičů v takovém rozsahu, který je v zájmu dítěte, a totéž platí o právu rodiče stýkat se s takovým dítětem, pokud soud tento styk nezakáže nebo neomezí. Soud může omezit rozsah nebo stanovit podmínky pro styk rodiče s dítětem (místo setkání, přítomnost dalších osob apod.). O dítě pečující rodič musí dítě na setkání s druhým rodičem řádně připravit a toto setkání jim umožnit. Pokud to pečující rodič neumožní nebo setkání bezdůvodně trvale nebo opakovaně jiným způsobem brání, bude nově rozhodnuto soudem o tom, který z rodičů bude o dítě nadále pečovat.¹³² „Rodič, který má dítě v péči, a druhý rodič se musejí zdržet všeho, co narušuje vztah dítěte k oběma rodičům nebo co výchovu dítěte ztěžuje“, v opačném případě upraví styk rodičů s dítětem soud.

Soud může rozhodnout i o takzvaném „nepřímém styku“ rodiče s dítětem, který znamená kontakt přes výpočetní techniku (e-mail, internetová komunikace, telefonicky). Toto rozhodnutí však učiní pouze v případě, nelze-li styk uskutečnit jinak (výkon trestu odnětí svobody, velká vzdálenost, vážná nemoc apod.).¹³³

Rodiče jsou také povinni navzájem se informovat o všem podstatném, co se týká dítěte a jeho zájmů¹³⁴, jako například zdravotní stav, prospěch ve škole atd.

Právo styku s dítětem upravuje Haagská Úmluva ve svém článku 21. Ústřední orgány jsou povinny spolupracovat za účelem klidného vykonávání práva styku s dítětem. Zároveň musí tyto orgány zajistit odstranění veškerých překážek k dosažení tohoto cíle. Toho mohou docílit prostředky zahájení řízení o úpravě nebo ochraně práva styku s dítětem nebo zajištěním zachování podmínek. Mohou to učinit buď přímo nebo zprostředkovaně pomocí prostředníka. Návrh na úpravu nebo zajištění účinného vykonávání práva styku s dítětem může být podán ústředním orgánům stejně jako návrh na návrat dítěte. Tato úmluva však definici pojmu „právo na styk s dítětem“ neobsahuje.

Oproti tomu Nařízení Brusel II bis tuto definici obsahuje ve svém článku 2. Právo na styk s dítětem je „právo vzít dítě na omezenou dobu na místo odlišné od místa jeho obvyklého bydliště“.

---

¹³² podle §889 věty druhé občanského zákoníku; podobná úprava byla i v §27 odst. 2 zákona o rodině

¹³³ Kancelář veřejného ochránce práv, leden 2014. Úprava styku obou rodičů s dítětem, spory mezi rodiči při jeho uskutečňování. Dostupné online.

¹³⁴ §890 občanského zákoníku

Dále právo na styk s dítětem toto nařízení upravuje v článku 41, je to úprava spíše procesně-právní. Toto právo, které je jednou přiznané vykonatelným rozhodnutím v jednom členském státě, se přiznává (a je vykonatelné) i v ostatních členských státech, a to aniž by bylo třeba prohlášení vykonatelnosti. Jde-li o stát, který rozhodnutí o právu na styk s dítětem ze zákona nepřiznává možnost vykonatelnosti, může soud (ten původní) rozhodnout o vykonatelnosti sám, a to bez ohledu na možnost opravných prostředků. Dále se stanoví podmínky pro vydání osvědčení týkající se práva na styk s dítětem (včetně jazyka jeho vyhotovení). Osvědčení se vydává z moci úřední, pokud toto právo má přes-hraniční povahu, případně se vydá dodatečně na žádost, jestliže tuto povahu nabylo až po době vydání rozhodnutí.

Právo na styk s dítětem a jeho výkon byl judikován v Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. listopadu 2005¹³⁵: Rozsudek, kterým bylo jednomu z rodičů přiznáno právo na styk s dítětem v pravidelných intervalech, a zároveň jím byla uložena povinnost druhého rodiče tento styk umožnit, pokud nebylo specifikováno, od kterého okamžiku se tento styk bude takto realizovat, není materiálně vykonatelný. Určitost rozsahu a obsahu práv a povinností je nezbytný pro jeho vykonatelnost v materiálním smyslu. Když nelze s určitostí říct, od kdy je rodič oprávněn stýkat se s dítětem, nelze ani vymáhat po druhém rodiči povinnost takový styk umožnit (například v důsledku volby doby a rozsahu styku oprávněným rodičem). Rozsah a doba počátku výkonu práva na styk s dítětem musí být výslovně a jednoznačně specifikovány.

Rodič, který má dítě v péči, má ve vztahu „druhý rodič – dítě“ postavení třetí osoby, která má povinnost nejen nerušit druhého rodiče v právu, ale i umožnit druhému rodiči toto právo vykonat. Sankcí v porušení této povinnosti rodiče pečujícího o dítě je nové rozhodnutí soudu.¹³⁶

Místo obvyklého bydliště

Pojem obvyklého bydliště je velmi významným pojmem v rámci evropského rodinného práva i mezinárodního práva soukromého. Je to hraniční ukazatel v rámci kolizního práva, a také je to kritérium pro mezinárodní právo procesní. V řízení ve věcech mezinárodních únosů dětí je nutné obvyklé bydliště dítěte určit jednoznačně.

---

¹³⁵ sp. zn. 20 Cdo 1693/2005

¹³⁶ ŠMÍD, David. Nový občanský zákoník s podrobným výkladem vybraných ustanovení (rodinné právo, majetkové právo). Praha: Soudy, s.r.o., 2014. ISBN 978-80-86846-55-2. Strana 82.

Obvyklé bydliště je něco mezi domicilem (z common law systému) a státní příslušností (podle evropského kontinentálního práva).

V českém právu týkajícím se této problematiky se vyskytuje zajímavý jev, který se nikde jinde v evropských zemích nevyskytuje. Tím je dualita překladu pojmu habitual residence, který se objevuje v evropských nařízeních. „... v nařízení Rady (ES) č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (...) je habitual residence překládáno jako obvyklý pobyt, ale v nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (...), v nařízení Rady (EU) č. 1259/2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky (...), a v návrhu nařízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových (...) jako obvyklé bydliště“.¹³⁷ Zákon o mezinárodním právu soukromém¹³⁸ však používá pojem obvyklý pobyt.

Definice obvyklého bydliště/obvyklého pobytu v žádném nařízení uvedena není. V oblasti evropského rodinného práva je však pojem obvyklé bydliště vyložen Soudním dvorem EU, a to v rozsudku C-523/07. Tato věc se týkala předběžných otázek finského soudu ohledně dítěte, které mělo sice trvalé bydliště v jednom členském státu, ale často pobývalo v jiných státech. „Pojem "obvyklé bydliště" podle čl. 8 odst. 1 nařízení č. 2201/2003...“ (tj. nařízení Brusel II bis) „...musí být vykládán v tom smyslu, že toto bydliště odpovídá místu, které vykazuje určitou integraci dítěte v rámci sociálního a rodinného prostředí. Za tímto účelem musí být přihlédnuto zejména k trvání, pravidelnosti, podmínkám a důvodům pobytu na území členského státu a přestěhování rodiny do tohoto státu, ke státní příslušnosti dítěte, k místu a podmínkám školní docházky, k jazykovým znalostem, jakož i k rodinným a sociálním vazbám dítěte v uvedeném státě. Vnitrostátnímu soudu přísluší určit místo obvyklého bydliště dítěte s přihlédnutím ke všem konkrétním skutkovým okolnostem v každém jednotlivém případě“.

---

¹³⁷ PFEIFFER, Magdalena. Obvyklý pobyt v evropském rodinném právu. Soudní rozhledy. 2013, č. 3, s. 87-89. ISSN 1210-6410. Strana 87.

¹³⁸ Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

Druhé rozhodnutí Soudního dvora EU bylo rozhodnutí ve věci C-497/10 PPU Barbara Mercredi proti Richard Chaffe. Pro určení obvyklého pobytu zde šlo především o věk dítěte; byl to totiž kojeneček. Soudní dvůr rozhodl, že „prostředím dítěte nízkého věku je zpravidla především rodinné prostředí tvořené osobou či osobami, s nimiž dítě žije, které jej skutečně opatrují a pečují o něj. (...) Obvyklý pobyt odpovídá místu, kde je dítě integrováno do sociálního a rodinného prostředí“. Je tedy nutné konstatovat, že obvyklé bydliště je nutné vnímat v kontextu individuálních případů.

Něco obdobného jako výše uvedené řešil také Okresní soud v Chebu, případ č.j. 17 P 1/2006-277. Jednalo se o běžnou záležitost, ve kterém bylo třeba nejprve určit mezinárodní pravomoc soudu. Matka (státní příslušnost ČR) se přestěhovala i s dítětem z ČR do Německa, avšak toto dítě stále docházelo do školy v České republice a každý den se vracelo domů do Německa. Pro účely státní sociální péče však bylo hlášeno u německých úřadů, v Německu trávilo volný čas sportováním. V ČR mělo dítě rodinu, známé, kamarády, a také svého lékaře. Tento případ došel k Nejvyššímu soudu, který se vyjádřil, že dítě má obvyklé bydliště v ČR a Okresní soud v Chebu i odvolací soud nevzaly zřetel na rodinné a citové vazby dítěte (včetně sociálních vazeb vznikajících v důsledku školní docházky), kdy oba dospěly k závěru, že dítě má obvyklé bydliště v Německu. Nejvyšší soud nicméně konstatoval, že mezinárodní příslušnost by se na základě určujících kritérií dala přiznat soudu jak v ČR, tak i v Německu. Soud v Chebu ovšem po náročném dokazování znovu potvrdil svoji mezinárodní nepřislusnost.¹³⁹

O místě obvyklého bydliště rozhodoval také Krajský soud v Brně dne 15.5.2012, č.j. 20 Co 365/2012-411. V rozsudku je místo obvyklého bydliště dítěte charakterizováno jako místo ve smluvním státě, kde se dítě fakticky nachází. Toto místo však musí vedle integrace dítěte do společenského a rodinného prostředí vykazovat také vlastnost tzv. „aktuálního centra zájmů dítěte“. Je vždy nutné zohlednit také délku a pravidelnost pobytu, důvody předchozího stěhování, národnost dítěte, místo navštěvování školy, jazykové znalosti, rodinné a kulturní vztahy, aktivity dítěte, sídlo ošetřujícího lékaře, úmysl rodičů v tomto státě se usadit, a také majetkové poměry rodičů.

---

¹³⁹ PFEIFFER, Magdalena. Obvyklý pobyt v evropském rodinném právu. Soudní rozhledy. 2013, č. 3, s. 87-89. ISSN 1210-6410. Strana 87 – 89.

3.3 Mezinárodní únosy dětí a základní lidská práva

Mezinárodní únosy dětí – to je oblast právní problematiky, která velice úzce souvisí se základními lidskými právy a svobodami. Základní lidská práva a svobody jsou upraveny nejen ve vnitrostátních předpisech, ale také v předpisech mezinárodního práva.

Základní lidská práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.¹⁴⁰ Nikdo svá práva a své svobody nemůže postoupit jinému, zadat je někomu jinému. Nikdo se jich nemůže zřeknout, převést je či je darovat. Nikdo o ně nepřijde tím, že je neuplatňuje. Nikdo je nemůže zrušit. Státní moc je pouze uznává a prohlašuje. Tyto vlastnosti základních lidských práv a svobod se přirozeně vztahují i za práva a svobody dětí. Jejich porušení nemůže být v žádném případě tolerováno.

Práva dětí jsou zakotvena nejen v ústavním pořádku jednotlivých států, ale jsou také významnou oblastí úpravy v mezinárodních smlouvách a komunitárních předpisech. Některé úmluvy (ustanovení) se věnují výhradně dětem. Níže budou uvedena tři z nejvýznamnějších úprav oblasti základních práv a svobod dětí. Jsou jimi *Úmluva o právech dítěte*, *Listina základních práv Evropské unie* a *Listina základních práv a svobod České republiky*.

Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte¹⁴¹ byla Českou republikou (tehdy ČSFR) podepsána dne 30. září 1990. Tato Úmluva je vůbec první úmluvou pojednávající pouze o právech a svobodách dětí a prosazuje rovné příležitosti¹⁴² pro děti všech národností a ras bez ohledu na to, kde a jak žijí.

Přední zásadou, na které Úmluva o právech dítěte stojí, je zájem dítěte. Zájem dítěte je základním principem všech ustanovení Úmluvy. Státy Úmluvy jsou povinni zajistit dítěti ochranu a péči, to vše pro jeho blaho, a k tomuto cíli směřovat zákonodárná a správní opatření.¹⁴³

---

¹⁴⁰ Článek 1 LZPS

¹⁴¹ ze dne 20. listopadu 1989 (OSN) vyhlášená Sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právech dítěte č. 104/1991 Sb.

¹⁴² právo na vzdělání, na život v bezpečném prostředí, na rodinu, na zdraví, na lékařskou pomoc, atd.

¹⁴³ Článek 3 Úmluvy o právech dítěte

V návaznosti na Úmluvu vznikly tři opční protokoly¹⁴⁴, které však nejsou pro státy závazné; jsou to doporučení. Opční protokoly jsou dokumenty upravující práva dětí a vznikající jako reakce na nové situace. První dva opční protokoly pojednávají o ochraně dětí před jejich využitím v ozbrojených konfliktech, před prostitucí a před obchodováním s nimi, třetí opční protokol upravuje, že děti mohou hlásit porušování práv přímo Výboru pro práva dítěte.¹⁴⁵

Listina základních práv Evropské unie

Listina základních práv Evropské unie¹⁴⁶ byla deklarována dne 7. prosince 2000, avšak závaznost jí dodala až Lisabonská smlouva dne 1. prosince 2009.

Mezinárodním únosům dětí se Listina věnuje ve svém článku 24 (hlava třetí Práva národnostních a etnických menšin) pojmenovaném *Práva dítěte*. V tomto článku se uvádí:

- „1. Děti mají právo na ochranu a péči nezbytnou pro jejich blaho. Mohou svobodně vyjadřovat své názory. V záležitostech, které se jich dotýkají, se k těmto názorům musí přihlížet s ohledem na jejich věk a vyspělost.*
- 2. Při všech činnostech týkajících se dětí, ať už uskutečňovaných veřejnými orgány nebo soukromými institucemi, musí být prvořadým hlediskem nejvlastnější zájem dítěte.*
- 3. Každé dítě má právo udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy.“*

Lze si všimnout, že se i v těchto ustanoveních odráží zásada nejlepšího zájmu dítěte. Odráží se zde také právo na styk s rodiči.

Listina základních práv a svobod ČR

Listina základních práv a svobod¹⁴⁷, vyhlášená dne 16. prosince 1992, je součástí ústavního pořádku České republiky.

---

¹⁴⁴ ČR ratifikovala první dva opční protokoly.

¹⁴⁵ UNICEF, Česká republika. Úmluva o právech dítěte. Dostupné online.

¹⁴⁶ Listina základních práv Evropské unie (2010/C 83/02)

¹⁴⁷ ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Základní práva dětí upravuje článek 32 této Listiny: „(1) Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.“ (...) „(4) Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona. (5) Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.“

3.4 Řízení o navrácení dítěte v mezinárodním a komunitárním právu

Únosy dětí musí obsahovat přeshraniční prvek. Ten spočívá převážně v cizím státním území, kde se dítě nyní nachází, aniž by to byl stát jeho obvyklého pobytu. Státní občanství (ať dítěte, tak rodičů) zde nehraje roli.

V dnešní době je běžná spolupráce států na mezinárodní úrovni, tudíž ani oblast únosů dětí není výjimkou. Při takové mezinárodní spolupráci je klíčový zájem na ochraně rodiny. Jedním ze základních pramenů právní úpravy mezinárodních únosů dětí jsou mezinárodní smlouvy.

Mezinárodní smlouvy jsou vykládány soudy, zatímco akty komunitárního práva vykládá Evropský soudní dvůr v Lucemburku, a to prostřednictvím takzvané předběžné otázky¹⁴⁸.

V oblasti mezinárodních únosů dětí je naprosto nejvýznamnější ochrana zájmů dítěte. Na tomto principu stojí i právní předpisy.

Co se týče aplikace těchto předpisů, je třeba uvést, že soudy nevydávají rozhodnutí o tom, komu z rodičů bude dítě svěřeno do péče, ale o tom, který soud bude příslušný o péči o dítě rozhodnout.¹⁴⁹ Více o věcné a místní příslušnosti podle Haagské úmluvy a podle komunitárního nařízení Brusel II bis v této práci pojednávají následující kapitoly.

---

¹⁴⁸ Článek 234 Smlouvy o založení Evropského společenství, vyhlášené ve Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 44/2004 Sb.m.s.

¹⁴⁹ Článek 19 Haagské úmluvy: „Rozhodnutí o návratu dítěte, vydané podle této úmluvy, se nedotýká věcné úpravy práva péče o dítě.“

Je však třeba podotknout, že poslední slovo má vždy soud posledního obvyklého bydliště dítěte (před jeho zadržením či přemístěním). Pokud tedy například britský soud rozhodne o tom, že dítě navraceno do České republiky (jako do místa posledního obvyklého bydliště dítěte) být nemá, tak rozhodnutí českého soudu o návratu tohoto dítěte má přednost a je závazné i pro onen britský soud.¹⁵⁰

3.4.1 Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí je nejdůležitějším mezinárodněprávním dokumentem týkajícím se mezinárodních únosů dětí. Úmluva byla přijata dne 25. října 1980, platnosti nabyla dne 1. prosince 1983.

Haagská úmluva je výsledkem Haagské konference mezinárodního práva soukromého, což je mezinárodní organizace, která má za cíl rozvoj mezinárodního práva soukromého a procesního. Česká republika byla přijata za člena této konference v roce 1968.¹⁵¹ Tato Úmluva byla ratifikována více devadesáti třemi státy světa.¹⁵²

ČSFR tuto Úmluvu podepsala dne 28. prosince 1992; samostatná Česká republika se za signatářský stát považuje ode dne 1. ledna 1993. Haagská úmluva je pro ČR závazná ode dne 1. března 1998.¹⁵³ Ve Sbírce zákonů je publikována pod číslem 34/1998 Sb. Česká republika před přijetím Úmluvy neměla žádnou vnitrostátní úpravu ohledně protiprávního přemístění či zadržení dětí v cizím státě.¹⁵⁴

---

¹⁵⁰ Článek 11 odst. 8 nařízení Brusel II bis: „Bez ohledu na rozhodnutí o nenavrácení vydané na základě článku 13 Haagské úmluvy z roku 1980 je za účelem zajištění navrácení dítěte vykonatelné v souladu s oddílem 4 kapitoly III každé následné rozhodnutí nařizující navrácení dítěte, které vydal soud příslušný podle tohoto nařízení“. Článek 18 Haagské úmluvy: „Ustanovení této kapitoly neomezují pravomoc soudního nebo správního orgánu nařídít návrat dítěte kdykoliv“.

¹⁵¹ PEREZ-VERA, Eliza. Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention. Madrid: HCCH. 1981. Dostupné online.

¹⁵² Status table. 28: Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, seznam států. Dostupné online.

¹⁵³ Podle článku 43 odst. 1 Haagské úmluvy

¹⁵⁴ JANOČKOVÁ, Michaela; SEDLÁK, Petr. Mezinárodní únosy dětí. In: Spisy Masarykovy Univerzity v Brně, svazek č. 358. Dny práva 2009: Sbližování a rozcházení českého, slovenského a polského rodinného práva. Brno: Masarykova Univerzita, 2009 [cit. 10.3.2015]. ISBN 978-80-210-4990-1.

Tato Úmluva je přímo aplikovatelná, jak to vyplývá z praxe soudů. Má vůči zákonu aplikační přednost, tedy aplikovat se bude tato Úmluva, i když vnitrostátní zákon je s Úmluvou v rozporu. Ovšem aby mezinárodní smlouva byla v souladu s vnitrostátními zákony, dochází ke kontrole souladu již během schvalování a ratifikace smlouvy.

Haagská úmluva má přednost před Úmluvou o právech dítěte, jelikož je mnohem více konkrétní oproti obecným ustanovením Úmluvy o právech dítěte. Prakticky ale k rozporu těchto dvou smluv ani nedochází.¹⁵⁵

Úmluva ve svém prvním článku pojednává o jejím předmětu. Ten spočívá v tom „zajistit bezodkladný návrat dětí protiprávně přemístěných nebo zadržovaných v některém smluvním státě, a dále také zajistit, aby práva týkající se péče o dítě a styku s ním podle právního řádu jednoho smluvního státu byla účinně respektována v ostatních smluvních státech“.

V článku 3 této Úmluvy je definováno, čím se myslí protiprávní přemístění nebo zadržení dítěte. Znamená to porušení práva péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv orgán společně nebo samostatně (a to podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením) a v době zadržení nebo přemístění bylo toto právo skutečně vykonáváno (společně nebo samostatně) nebo by bylo vykonáváno, kdyby nedošlo k přemístění či zadržení.

Dále je v této Úmluvě stanoveno, že se Úmluva nepoužije, dosáhlo-li dítě věku šestnácti let. Použije se na každé dítě s obvyklým bydlištěm ve smluvním státě bezprostředně předtím, než došlo k porušení práva péče o toto dítě.

Ústřední orgány mají mezi sebou spolupracovat a podporovat spolupráci svých orgánů k co nejrychlejšímu návratu dětí. To znamená, aby zjistily místo pobytu dítěte, snažily se o smírné řešení, uchránily dítě další újmy, sdělovaly si vzájemně potřebné informace, poskytovaly právní pomoc a poradenství a v případě potřeby zahájily soudní řízení a podobně.

Soudní a správní orgány smluvních států jsou povinny jednat urychleně, což je projevem zásady rychlosti řízení v zájmu dítěte. Pokud příslušný soudní nebo správní orgán nerozhodne do šesti týdnů od zahájení řízení, návrhatele nebo ústřední orgán dožádaného státu, bez návrhu nebo na návrh ústředního orgánu dožadujícího státu,

---

¹⁵⁵ VONDRÁČKOVÁ, Pavlína, KLOUB, Jindřich. Mezinárodní únosy dětí, III. díl. VIA IURIS Bulletin pro právo ve veřejném zájmu online. Dostupné online.

může žádat o sdělení důvodů odkladu. Odpověď předá ústřední orgán dožádaného státu ústřednímu orgánu dožadujícího státu (navrhovateli).

Pokud bylo řízení zahájeno do jednoho roku ode dne neoprávněného přemístění nebo zadržení dítěte, nařídí soud nebo správní orgán bezodkladné navrácení dítěte. Pokud se během soudního nebo správního řízení neprokáže, že dítě se s novým prostředím sžilo, a řízení začalo až po uplynutí jednoho roku od protiprávního zadržení nebo přemístění, nařídí se rovněž navrácení dítěte.¹⁵⁶

Orgány státu nemusí nařídít navrácení dítěte, pokud se prokáže, že o dítě nebylo dříve řádně pečováno a že jeho návrat by jej mohl vystavit újmě. Stejně tak jej nemusí navrátit, pokud je dítě věkově a vyspělostí schopné zaujmout stanovisko a s návratem nesouhlasí. Je možné požadovat od orgánů státu obvyklého bydliště dítěte rozhodnutí o tom, že přemístění nebo zadržení dítěte bylo protiprávní.¹⁵⁷

Po obdržení tohoto rozhodnutí je nezbytné nejprve rozhodnout o tom, že dítě musí být vráceno, a až poté mohou rozhodnout o právu péče o dítě. Důležité ustanovení článku 19 této Úmluvy stanoví, že *„rozhodnutí o návratu dítěte, vydané podle této úmluvy, se nedotýká věcné úpravy práva péče o dítě“*. A dále článek 20 stanoví, že *„návrat dítěte podle ustanovení článku 12 může být odmítnut, kdyby to nedovolovaly základní zásady dožádaného státu o ochraně lidských práv a základních svobod“*.

Formálně musí být každý návrh nebo sdělení v původním jazyce, k němuž je připojen překlad v úředním jazyce dožádaného státu, případně angličtiny či francouzštiny.

Všichni občané smluvních států mají nárok na právní pomoc, a to v kterémkoliv státě této Úmluvy za stejných podmínek jako občané tohoto státu.

Náklady na své vlastní řízení nese každý ústřední orgán sám. Poplatky nebo náklady na řízení nesmí být po navrhovateli, který podává návrh podle této Úmluvy, ústředními orgány požadovány. Lze však, aby tyto ústřední orgány požadovaly po navrhovateli zaplatit výdaje na zajištění návratu dítěte. Orgány soudní nebo správní mohou požadovat po osobě, která dítě neoprávněně přemístila nebo zadržela dítě nebo nějakým způsobem zabránila styku s dítětem, aby nahradila nezbytné výdaje vzniklé navrhovateli (cestovní, náklady právního zástupce, výdaje na návrat dítěte i náklady

---

¹⁵⁶ Článek 12 Haagské úmluvy

¹⁵⁷ Článek 3 Haagské úmluvy

spojené s vyhledáním dítěte). Ústřední orgán nemusí návrh přijmout, nejsou-li splněny podmínky této Úmluvy, musí to ovšem odůvodnit.

Osoba, která tvrdí, že došlo k porušení práva péče o dítě, se podle této Úmluvy může přímo obrátit na soudní nebo správní orgány smluvního státu. Ústřední, soudní i správní orgány jsou povinny přijmout každý návrh včetně jeho příložených dokumentů.

Co se týče aplikace této Úmluvy, tak v článku 34 je stanoveno: „...*úmluva není na překážku použití jiného mezinárodního ujednání, které platí mezi státem původu a státem dožadným, nebo jiného právního předpisu státu dožadného za účelem dosažení návratu dítěte, které bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo, nebo zajištění práva styku s dítětem*“. Je možné tedy v těchto záležitostech použít jiné mezinárodní ujednání mezi státy.

Zároveň je podle článku 36 také možné, aby se státy dohodly nepoužívat kterákoliv ustanovení Úmluvy, která mohou snížit možnost návratu dítěte.

3.4.2 Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské odpovědnosti a opatření k ochraně dětí

Tato Úmluva byla stejně jako Haagská úmluva přijata na Haagské konferenci mezinárodního práva soukromého, a to dne 19. října 1996. Česká republika ji ratifikovala dne 13. března 2000, závazná pro Českou republiku je od 1. ledna 2002. Publikována je pod číslem 141/2001 Sb. m. s. Tato Úmluva je také přímo aplikovatelná.

Na základě Úmluvy a jejím článku 29 byl ústředním orgánem určen Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí se sídlem v Brně, kterému bylo uloženo plnit povinnosti vyplývající z této smlouvy.

Tato smlouva si klade za cíl „*určit stát, jehož orgány mají pravomoc přijímat opatření na ochranu osoby nebo majetku dítěte; určit, jakého práva mají tyto orgány při výkonu své pravomoci používat; stanovit právo použitelné na rodičovskou zodpovědnost; zajistit uznávání a výkon těchto opatření na ochranu dětí ve všech smluvních státech; zajistit mezi orgány smluvních států spolupráci nezbytnou k dosažení cílů této úmluvy*“¹⁵⁸.

---

¹⁵⁸ článek 1 této Úmluvy

Těchto cílů je dosahováno prostřednictvím prisuzování, výkonu, zrušení nebo omezení rodičovské zodpovědnosti (včetně jejího delegování), dále také prostřednictvím péče o osobu dítěte (jeho práva na určení místa bydliště, práva na osobní styk s dítětem a podobně), prostřednictvím poručnictví, opatrovnictví a jmenováním osoby mající na starosti osobu a majetek dítěte, dále pomocí pěstounské rodiny nebo ústavní péče, pomocí dohledu státního orgánu na péči o dítě a ochrany majetku dítěte (článek 3).

Oproti Haagské Úmluvě z roku 1980 se tato Úmluva vztahuje na děti od narození až do dosáhnutí věku 18 let.

Pravomoc přijímat opatření na ochranu osoby nebo majetku dítěte mají orgány státu obvyklého bydliště dítěte. Při změně obvyklého bydliště se mění i tato pravomoc.

Při protiprávním přemístění nebo zadržení dítěte mají pravomoc orgány toho státu, kde mělo dítě obvyklé bydliště před tímto přemístěním či zadržením (až do doby, než dojde ke změně obvyklého bydliště dítěte), pokud jsou zachovány tyto podmínky: osoby mající právo péče o dítě s přemístěním či zadržením souhlasily, nebo dítě bydlelo ve státě alespoň rok po tom, co osoba mající právo péče o dítě o místě jeho výskytu věděla nebo mohla vědět a nevznesla požadavek na vrácení dítěte a dítě si v prostředí zvyklo.

Přemístění (zadržení) dítěte je podle této Úmluvy protiprávní, jestliže „*porušuje práva péče náležící osobě, instituci nebo jinému orgánu, ať společně nebo samostatně, podle práva státu, ve kterém dítě mělo obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením; a v době přemístění nebo zadržení byla tato práva skutečně vykonávána, buď společně či samostatně, anebo by byla vykonávána, kdyby nedošlo k přemístění nebo zadržení*“¹⁵⁹.

Zpravidla orgány státu používají při výkonu pravomoci právo svého státu, ve výjimečných situacích právo státu, ke kterému má dítě a jeho situace podstatný vztah.

Tato Úmluva přibližuje i význam pojmu „*rodičovská zodpovědnost*“. Ta má obsahovat rodičovskou moc (či podobný vztah), která zahrnuje práva a povinnosti rodičů (opatrovníků nebo jiných zákonných zástupců dítěte), včetně jejich pravomocí. Rodičovská zodpovědnost vzniklá ze zákona, tedy její přiznání a zánik, se vždy řídí právem státu obvyklého bydliště dítěte a trvá i po změně obvyklého bydliště dítěte

---

¹⁵⁹ článek 7 odst. 2 této Úmluvy

do jiného státu. Výkon rodičovské zodpovědnosti se vždy řídí právem státu obvyklého bydliště dítěte. Pokud se obvyklé bydliště změní, řídí se tento výkon právem nového státu.

Je třeba zmínit článek 22 této Úmluvy, ve kterém se odráží princip nejlepšího zájmu dítěte, tedy že použití práva, které je v rozporu s veřejným pořádkem vzhledem k zájmům dítěte, může být odmítnuto.

Rozhodnutí soudu o výchovném prostředí (pokud bylo dítě neoprávněně přemístěno) lze uznat i ve státě, kde se dítě nyní nachází. Toto uznání lze odmítnout pouze z důvodů uvedených v článku 23 odst. 2 Úmluvy.

Věcně přezkoumávat vydaná opatření, až na výjimky, nelze.

3.4.3 Nařízení Brusel II bis

Původní bruselská úmluva ze 60.let o pravomocech soudů a uznání a výkonu cizích rozhodnutí (občanské a obchodní věci) se na rodinné právo nevztahovala.

Zároveň však vznikala koncepce Bruselské úmluvy II, která se měla týkat rodičovské zodpovědnosti a pravomoci, uznání a výkonu rozhodnutí v oblasti manželství. Tato Úmluva II však nebyla podepsána, tudíž po podepsání Amsterodamské smlouvy musela zaujmout pozici ne Úmluvy, ale komunitárního nařízení.

Její obsah byl přenesen do nařízení Rady (ES) č. 1347/2000 ze dne 19. května 2000, o pravomoci a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem (nařízení Brusel II.).

Po dvou letech však na základě návrhu Komise vzniklo nařízení Brusel II bis (nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003, účinnost nabylo 1.března 2005), kterým se podstatně rozšířila působnost Bruselu II, a to hlavně v oblasti rodičovské zodpovědnosti.¹⁶⁰

Věcně se toto nařízení vztahuje na občanskoprávní věci týkající se v první řadě rozvodu, rozluky a prohlášení manželství za neplatné, a druhou oblastí je přiznání, výkon, převedení nebo odnětí (úplné nebo částečné) rodičovské zodpovědnosti.

---

¹⁶⁰ HERBOCZKOVÁ, Jana. Rodinné a manželské vztahy – mezinárodní pravomoc, uznání a výkon rozhodnutí. Evropské mezinárodní právo soukromé. Dostupné online.

Druhá oblast zahrnuje nejen právo péče o dítě a právo na styk s ním, ale také poručnictví, opatrovnictví a podobné typy institutů, či umístění dítěte do pěstounské nebo ústavní péče.

Nařízení Brusel II bis se nevztahuje na určení nebo popření rodičovství, rozhodnutí o osvojení, předadopční opatření nebo na neplatnost či zrušení osvojení, příjmení a jména dítěte, dosažení zletilosti, vyživovací povinnosti, správy jmění nebo dědictví, opatření přijatá v důsledku trestných činů spáchaných dětmi.¹⁶¹ Nepoužije se na svazky jiného právního druhu (jako například osob stejného pohlaví).

Ve věcech rodičovské zodpovědnosti bylo nařízení Brusel II bis významným rozšířením nařízení Brusel II, jelikož v něm se rodičovská zodpovědnost vztahovala pouze na děti rozvádějících se rodičů (nebo na děti, kde bylo manželství prohlášeno za neplatné).

V nařízení Brusel II bis jsou upravena také řízení týkající se věcné působnosti nařízení. Řízení dělí podle dvou oblastí hmotně-právní úpravy nařízení. To znamená, že prvním typem řízení bude řízení o rozvodu, rozluce a neplatnosti manželství, druhý typ řízení se týká rodičovské zodpovědnosti.

Řízení o rozvodu, rozluce a neplatnosti manželství a pravomoc soudů rozhodovat o tomto řízení má určitá kriteria, která je nutno zachovat. Je jimi obvyklé bydliště, státní příslušnost, domicil a okolnosti dané vnitrostátním právem.

Obvyklé bydliště není v tomto nařízení blíže specifikováno, jeho význam však není vykládán nijak striktně, jelikož se nevyžaduje stálost místa bydliště, ale „jen“ jeho obvyklost.

Pravomoc soudu členského státu v tomto řízení je taxativně stanovena v článku 3. Je to soud, na jehož území mají nebo měli manželé obvyklé bydliště nebo má odpůrce bydliště nebo má navrhovatel obvyklé bydliště, to vše za splnění zde uvedených podmínek. Ustanovení o domicilu se zde použije stejně.

Nařízení dále upravuje „zbytkovou pravomoc“. Pokud nelze pravomoc určit na základě výše uvedených kritérií, použije se zbytková pravomoc, která znamená užití vnitrostátních předpisů daného státu pro určení soudní pravomoci.

---

¹⁶¹ Článek 1 odst. 3 nařízení Brusel II bis

Pro téma mezinárodních únosů dětí je však významnější **řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti**. Je to řízení, ve kterém se pravomoc soudů určí podle obvyklého bydliště dítěte v době podání žaloby. Pokud se dítě například přestěhuje (obvyklé bydliště je přeneseno do jiného státu), pravomoc soudu jeho obvyklého bydliště trvá po dobu tří měsíců, to však pouze pokud „*nositel práva na styk s dítětem podle rozhodnutí o právu na styk má nadále obvyklé bydliště v členském státě předchozího obvyklého bydliště dítěte*“¹⁶². To neplatí, pokud onen nositel přijal příslušnost soudu ve státě nového obvyklého bydliště dítěte (toto přijetí se prokáže tak, že se nositel účastní řízení u těchto soudů, aniž by vznesl námitku jejich nepřislušnosti).

Zvláštní pravomoc je stanovena pro únosy dětí. Únos znamená neoprávněné odebrání nebo zadržování dítěte. Pravomoc v těchto věcech mají soudy státu, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště před únosem. Tuto pravomoc mají soudy až do té doby, než dítě získá obvyklé bydliště v jiném státě. Musí však zároveň osoba, která má právo pečovat o dítě, s únosem souhlasit, anebo dítě v novém státě musí bydlet alespoň jeden rok po tom, co se osoba, která má právo o dítě pečovat, dozvěděla nebo mohla dozvědět, kde se dítě nachází, a tato osoba nezažádala navrácení dítěte a dítě se mezitím sžilo s novým bydlištěm.

Nositel práva péče o dítě může podat návrh o navrácení dítěte (u příslušného ústředního orgánu či soudu). Rozhodnutí musí soud vydat do šesti týdnů. Soud zároveň vyslechne i dítě (přihlíží k věkové vyspělosti dítěte). Odmítnout takový návrh může soud, pouze je-li důvodné podezření na riziko jeho fyzické či psychické újmy způsobené jeho návratem. Soud, který rozhodl o tom, že dítě vráceno nebude, pošle jeho spis soudu, v jehož obvodu mělo dítě před jeho odebráním obvyklé bydliště, přičemž tento soud následně rozhodne o jeho návratu či nenávratu. Až toto rozhodnutí je vykonatelné, a to i v ostatních členských státech.

Institut *sdílení pravomoci* slouží (za splnění určitých podmínek) ke spojení řízení o rodičovské zodpovědnosti s řízením o rozvod, rozluku či neplatnost manželství.

Může se stát, že nelze zjistit obvyklé bydliště dítěte. V tom případě se aplikuje *pravomoc založená na přítomnosti dítěte*. To znamená, že pravomoc má soud, v jehož obvodu se dítě právě nachází.

---

¹⁶² článek 9 odst. 1 nařízení Brusel II bis

V krajním případě (nejde-li pravomoc určit podle pravidel v nařízení) se užije *pravomoc zbytková*, která znamená, že se pro určení pravomoci použije právo vnitrostátní.¹⁶³

Proces uznání a výkonu rozhodnutí lze rozdělit do dvou částí. První je obecná procedura a druhou je zvláštní procedura pro rozhodnutí o právu na styk s dítětem.

Obecná procedura obsahuje uznání rozhodnutí, prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí (tzv. *exequatur*), a pak také samotný výkon rozhodnutí.

Rozhodnutí, které bylo vydáno v jednom členském státě, je v jiných členských státech považováno za uznané. To znamená, že se o něm nemusí již vést další zvláštní řízení. Lze však požadovat, aby soud vydal rozhodnutí o tom, zda-li je rozhodnutí vydané v jednom členském státě uznané či neuznané. Avšak „*rozhodnutí nesmí být v žádném případě přezkoumáváno ve věci samé*“¹⁶⁴. Stejně tak jako nesmí být přezkoumávána příslušnost soudu, který rozhodnutí vydal.¹⁶⁵ V tomto nařízení jsou také taxativně vymezeny případy, kdy soud původní rozhodnutí neuzná.

Pokud má být dítě přemístěno do jiného členského státu kvůli umístění do pěstounské nebo ústavní péče, soud musí konzultovat příslušný orgán toho státu, kam má být dítě umístěno. K takovému umístění je pak třeba souhlas orgánu dožádaného státu.

Rozhodnutí, které je uznáváno, nemusí nejprve nabýt právní moci, protože soud, který uznává, má právo přerušit již probíhající řízení (za podmínky, že bylo podáno odvolání).

Druhou částí obecné procedury je prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí. Vykonatelnost rozhodnutí (tedy i výkon rozhodnutí) je možná pouze ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Uznání rozhodnutí se totiž týká rozhodnutí nejen ve věcech rodičovské zodpovědnosti, ale také ve věcech rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné.

---

¹⁶³ HERBOCZKOVÁ, Jana. Rodinné a manželské vztahy – mezinárodní pravomoc, uznání a výkon rozhodnutí. Evropské mezinárodní právo soukromé. Dostupné online.

¹⁶⁴ Článek 26 nařízení Brusel II bis

¹⁶⁵ Článek 24 nařízení Brusel II bis

Prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí je podle nařízení Brusel II bis předpokladem pro výkon tohoto rozhodnutí. Jeden členský stát prohlásí vykonatelným rozhodnutí vydané v jiném členském státě, ve kterém toto rozhodnutí již nabylo vykonatelnosti. Toto prohlášení se nazývá exequatur. Vydává se na základě návrhu kterékoliv ze stran a přezkoumává, zda má tento návrh všechny náležitosti, které posléze budou formální stránkou rozhodnutí o výkonu rodičovské zodpovědnosti.

Rozhodnutí ve věci samé se zde také nepřezkoumává. Opravný prostředek proti rozhodnutí o vykonatelnosti podat lze. Návrh na prohlášení vykonatelnosti lze podat i před nabytím právní moci rozhodnutí v původním státě vydání tohoto rozhodnutí. Vykonatelnost se totiž týká samotného výkonu, netýká se však už prohlášení o vykonatelnosti v jiném členském státě.

Článek 36 stanoví, že soud může vydat pouze částečný výkon rozhodnutí, a to ve dvou případech. Prvním je, že rozhodnutí se týká více věcí a výkon nelze nařídit v plném rozsahu ve všech těchto věcech, tak soud nařídí výkon pouze těch věcí, které vykonat lze. Druhým případem pak je, že navrhovatel o tento částečný výkon rozhodnutí požádal (bez ohledu na to, že i ostatní věci, o jejichž výkon navrhovatel nepožádal, vykonat lze či nelze).

Třetí částí obecné procedury je samotný výkon rozhodnutí. Tento výkon je podmíněn prohlášením rozhodnutí za vykonatelné, přičemž výkon jako takový podléhá právním předpisům státu, kde má být proveden.

Zvláštní procedura pak spočívá ve zrychleném uznání a výkonu, a to ve věcech rozhodnutí o právu na styk s dítětem a rozhodnutí o navrácení dítěte neoprávněně zadržného nebo odebraného. Urychlenost výkonu je s ohledem na zájmy dítěte velmi důležitá. Oproti klasickému uznání je v tomto zrychleném uznání rozhodnutí uznáno i bez návrhu vykonatelnosti rozhodnutí. Není zde možné podat námitku proti uznání.

Rozhodnutí se pouze osvědčí soudem, který rozhodnutí vydal. Podmínky pro vydání osvědčení o rozhodnutí o právu na styk s dítětem a pro vydání osvědčení týkající se rozhodnutí o navrácení dítěte jsou stanoveny.

3.5 Řízení o navrácení dítěte v českém právním řádu

Právní úprava řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí byla dříve upravena jako zvláštní řízení v § 193a) a násl. občanského soudního řádu, dnes je toto řízení upraveno v zákoně o zvláštních řízeních soudních.¹⁶⁶

Podle §2 písm. t) ZŘS tento zákon upravuje řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, kam se řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů řadí. Ve vztahu k občanskému soudnímu řádu je ZŘS zákonem speciálním; pokud tedy ZŘS nestanoví jinak, použije se OSŘ.

V obecné části tohoto zákona jsou ustanovení, která upravují všechna zvláštní soudní řízení vyjmenovaná v 2§ tohoto zákona. Tato obecná ustanovení jsou všem zvláštním řízením společná.

Ve zvláštní části je speciálně upraveno řízení o navrácení dítěte z mezinárodních únosů. Tato ustanovení se použijí „*pro řízení o návrhu na navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí podle mezinárodní smlouvy, která je součástí právního řádu...*“ (Haagská Úmluva) „...*nebo podle přímo použitelného předpisu Evropské unie*“ (Nařízení Brusel II bis).¹⁶⁷ Použití nařízení Brusel II bis v Evropě má přednost před použitím Haagské úmluvy, jedná-li se o věci, které upravuje i tato Haagská úmluva.¹⁶⁸

Je nutné zde dodržovat zásadu rychlosti řízení. Pokud soud dlouze přezkoumává skutkový stav mezinárodního únosu, důsledek pro něj může vyplýnout v podobě sankce na základě rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva. Právě zachování rychlosti řízení ve věcech mezinárodních únosů dětí je nejčastější porušení práva v této oblasti, judikované Evropským soudem pro lidská práva.¹⁶⁹

V českém řízení je třeba zajistit soulad postupu řízení s ustanoveními výše uvedené Haagské úmluvy a nařízení Brusel II bis.

---

¹⁶⁶ zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

¹⁶⁷ §478 ZŘS

¹⁶⁸ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 7. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2014, 621 s. Učebnice (Linde). ISBN 9788072019403. Strana 459.

¹⁶⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Řízení ve věcech rodinně-právních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, 362 s. Teoretik. ISBN 9788087212509. Strana 280.

Při samotném hodnocení, zda dítě navrátit, zda s návratem souhlasí a zda dosáhlo takové vyspělosti, při které již lze přihlížet k jeho stanoviskům, musí tyto orgány hodnotit sociální postavení dítěte na základě informací orgánu jeho obvyklého bydliště. Soud tedy musí zjistit nejen stanovisko dítěte, ale také musí přihlédnout k informacím o jeho sociálním postavení.

Soud může vydat opatření, která zajišťují podmínky pro návrat dítěte (například soudní dohled nad pohybem dítěte, zabránění dítěti opustit zemi bez souhlasu soudu nebo zabránění narušení vazeb dítěte s navrhovatelem) a proti kterým není přípustné odvolání, a zároveň soud může (pouze na návrh) vydat dočasné opatření pro styk navrhovatele s dítětem, má-li navrhovatel právo na péči o dítě. O těchto opatřeních soud vždy rozhodne bezodkladně.

Rodič, který má důvodné obavy z odcizení dítěte druhým z rodičů, může požádat soud o vydání předběžného opatření, u kterého se ani při případném použití opravného prostředku nemůže uplatnit odkladný účinek. Pokud je dítě zadržováno rodičem, který má povinnost vrátit dítě rodiči, který má právo na péči o dítě, je možné ihned podat návrh na výkon rozhodnutí.

Je však také možné požádat orgán sociálně-právní ochrany dětí o prošetření v bydlišti rodiče, který má povinnost dítě vydat, s cílem zjistit, jestli je o dítě dobře postaráno a jestli je v pořádku. Rodič, kterému podle rozhodnutí náleží péče o dítě, je oprávněn toto dítě kdykoliv převzít a pečovat o něj. Za tím účelem je možné provést okamžitý výkon rozhodnutí, který však může provést pouze soud, v žádném případě nemá tuto pravomoc orgán sociálně-právní ochrany dětí. Při únosu dítěte či při fyzickém násilí má pravomoc zasáhnout Policie ČR.¹⁷⁰

---

¹⁷⁰ Ibid.

Rodič, který dítě protiprávně zadržuje, a zároveň o něj řádně nepečuje (dítě nechodí do školy apod.), se dopouští trestného činu *ohrožování výchovy dítěte* podle §201 trestního zákoníku. Je možné uvažovat i o trestném činu *maření výkonu úředního rozhodnutí* (§337 trestního zákoníku).¹⁷¹ Trestně-právní následky mezinárodního únosu dítěte však nejsou předmětem této práce, byť nejsou zanedbatelné.

3.5.1 Zahájení řízení

Řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí je řízením, kdy je k jeho zahájení potřeba podat návrh.¹⁷²

3.5.2 Účastníci

Ve zvláštní části ZŘS jsou pro řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí účastníci tohoto řízení taxativně vyjmenováni.

Účastníkem je ten, kdo tvrdí, že jeho právo na péči o dítě, vykonávané podle právního řádu státu, v němž dítě mělo svůj obvyklý pobyt bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, bylo porušeno (navrhovatel), dále ten, o němž navrhovatel tvrdí, že právo na péči o dítě, vykonávané podle právního řádu státu, v němž dítě mělo svůj obvyklý pobyt bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, porušuje (odpůrce), a dítě.¹⁷³

---

¹⁷¹ Ohrožování výchovy dítěte: „Kdo, byť i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte tím, že: a) svádí ho k zahálčivému nebo nemravnému životu, b) umožní mu vést zahálčivý nebo nemravný život, c) umožní mu opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem, nebo d) závažným způsobem poruší svou povinnost o ně pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta“ §201 odst. 1 trestního zákoníku.

Maření výkonu úředního rozhodnutí v oblasti péče o dítě: „Kdo poté, co proti němu byla bezvýsledně použita opatření v občanském soudním řízení směřující k výkonu rozhodnutí soudu nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí, včetně úpravy styku s dítětem, maří výkon takového rozhodnutí nebo dohody, nebo kdo se dopustí závažného jednání, aby zmařil výkon rozhodnutí jiného orgánu veřejné moci týkajícího se výchovy nezletilých dětí, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.“ §337 odst. 4 trestního zákoníku.

¹⁷² §480 ZŘS

¹⁷³ §481 ZŘS

Účastník, který je nezletilým rodičem a dosáhl věku šestnácti let, má plnou procesní způsobilost. Ten účastník, který je nezletilým rodičem, nedosáhl věku šestnácti let a soud dospěl k tomu, že nemůže v řízení jednat samostatně (není například dostatečně rozumově vyspělý), má povinnost být v tomto řízení zastoupen zákonným zástupcem.

Zástupcem dítěte je opatrovník, kterým je orgán sociálně-právní ochrany dětí. Ve většině případů je to Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.¹⁷⁴ Ve výjimečných situacích může být opatrovník obecní úřad obce s rozšířenou působností.¹⁷⁵ Proti usnesení o tomto jmenování opatrovníka nelze podat odvolání.¹⁷⁶

Zákon uvádí, že „v řízení, jehož účastníkem je nezletilý, který je schopen pochopit situaci, soud postupuje tak, aby nezletilý dostal potřebné informace o soudním řízení a byl informován o možných důsledcích vyhovění svému názoru i důsledcích soudního rozhodnutí“.¹⁷⁷

3.5.3 Příslušnost soudu

Věcně příslušným pro řízení ve věcech mezinárodních únosů dětí je v prvním stupni okresní soud¹⁷⁸, krajský soud je v prvním stupni věcně příslušný ve vyjmenovaných případech, do kterých však péče soudu o nezletilé nespadá.

Místně příslušný je soud, v jehož obvodu má sídlo Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.¹⁷⁹ Dle §3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí má tento Úřad sídlo v Brně. Místně příslušným pro toto řízení je tedy Městský soud v Brně.¹⁸⁰

---

¹⁷⁴ §35 odst. 2 písm. b) zákona OSPOD

¹⁷⁵ §17 písm. a) zákona OSPOD

¹⁷⁶ §482 odst. 3 ZŘS

¹⁷⁷ §20 odst. 4 ZŘS

¹⁷⁸ §3 ZŘS

¹⁷⁹ §479 ZŘS

¹⁸⁰ § 9 odst. 2 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích: „V obvodu města Brna vykonává působnost okresního soudu Městský soud v Brně“.

3.5.4 Nařízení jednání, řízení a opatření soudu

Jednání se nařizuje nejpozději do tří týdnů od podání návrhu na zahájení tohoto řízení. Při jednání se vyslechne stanovisko navrhovatele i odpůrce, a soud zjišťuje také názor samotného dítěte.

Při zjišťování názoru dítěte soud přihlédně k věku dítěte – za vhodnou věkovou hranici pro výslech dítěte soudem neoficiálně považujeme od devíti let jeho věku. Přičemž se musí vzít v potaz individuální odchylky v každém jednotlivém konkrétním případě, a to v závislosti na rozumové vyspělosti dítěte.¹⁸¹

Dojde-li k dohodě mezi navrhovatelem a odpůrcem (ve věci péče o dítě a styku s dítětem), soud předběžným opatřením uloží odpůrci plnění povinností z dohody vyplývajících.¹⁸² Předběžné opatření se použije z toho důvodu, že soud, který rozhoduje o navrácení dítěte, pravděpodobně nebude mít mezinárodní příslušnost k vydání rozhodnutí ve věci péče soudu o nezletilé.¹⁸³

Pokud se odpůrce k nařízenému jednání nedostaví (bez přijatelné omluvy a nevyjádřil-li se ani písemně), soud má za to, že nemá proti návrhu na navrácení dítěte námitek; o tomto musí být však předem poučen. Což lze považovat za odchylku od vyhledávací zásady nesporných řízení, jelikož soud nezjišťuje pravý a skutečný stav věci.

Odpadnutí důvodu vedení řízení definuje zákon jako zvláštní důvod pro zastavení řízení. Soud řízení zastaví, pokud bylo zahájeno bez návrhu, ale může jej zastavit, i pokud byl podán návrh na jeho zahájení. „*Sleduje se tak primárně veřejný zájem. Na soudu bude, aby v řízení průběžně sledoval, zda trvá důvod, pro který bylo řízení zahájeno*“.¹⁸⁴

Řízení je možné přerušit jen tehdy, je-li nutné podat předběžnou otázku k soudnímu orgánu Evropské unie.¹⁸⁵

---

¹⁸¹ BAKALÁŘ, Eduard, Daniel NOVÁK a Richard Ades WARSHAK. Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem: (tři studie problému). 1. vyd. Praha: Triton, 2008. Strana 14.

¹⁸² §487 odst. 3 ZŘS

¹⁸³ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. Zvláštní soudní řízení. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, viii, 226 s. Právní monografie. ISBN 9788074786839. Strana 216.

¹⁸⁴ Důvodová zpráva (volební období 2010 – 2013) – 931/0 Vládní návrh zákona o zvláštních řízeních soudních.

¹⁸⁵ §109 odst. 1 písm. d) OSŘ

3.5.5 Rozhodnutí a opravné prostředky

V tomto řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí se vždy rozhoduje rozsudkem. Soud nemůže rozhodnout rozsudkem pro zmeškání, rozsudkem pro uznání a ani platebním rozkazem.

Rozsudek musí soud vydat nejpozději do šesti týdnů od zahájení řízení.¹⁸⁶ Pokud v této lhůtě soud rozhodnutí nevydá, je povinen odůvodnit, proč tuto lhůtu nebylo možné dodržet. Tento postup je projevem zásady rychlosti řízení.

Dále soud může podmínit nebo podmíněně odložit navrácení dítěte, a to za podmínky určité záruky navrhovatele.

Odvolání proti rozsudku o navrácení dítěte je přípustné¹⁸⁷ a soud prvního stupně je povinen jej předat odvolacímu soudu do sedmi dnů od jeho podání a odvolací soud o něm musí rozhodnout do třiceti dnů.

Odvolací soud dále může „odložit vykonatelnost usnesení... (rozsudku)¹⁸⁸ ...odsuzujícího k navrácení dítěte, pokud k navrácení dítěte nedošlo“¹⁸⁹. O tomto rozhodne do tří dnů od předložení věci.

Žaloba pro zmatečnost a žaloba na obnovu řízení v této věci nejsou přípustné. Pokud bylo návrhu v plném rozsahu vyhověno, je rozsudek předběžně vykonatelný.¹⁹⁰

3.5.6 Výkon rozhodnutí

Výkon rozhodnutí o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů spadá v ZŘS pod výkon rozhodnutí o péči o nezletilé děti.

Pro řízení péče o nezletilé děti je příslušný obecný soud nezletilého, k výkonu rozhodnutí ve věcech mezinárodních únosů dětí je podle zákona o zvláštních řízeních soudních příslušný ten soud, který rozhodnutí vydal.¹⁹¹

---

¹⁸⁶ §489 ZŘS

¹⁸⁷ §28 ZŘS

¹⁸⁸ v zákoně uvedené „*usnesení*“ je nesprávně – má být „*rozsudku*“, viz. §483 ZŘS a viz. WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 7. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2014, 621 s. Učebnice (Linde). ISBN 9788072019403. Strana 462.

¹⁸⁹ §490 ZŘS

¹⁹⁰ §484 ZŘS

¹⁹¹ §500 ZŘS

Neplní-li osoba své povinnosti ve věcech péče o nezletilé, ve věcech úpravy styku s dítětem nebo ve věcech navrácení dítěte, kteréžto povinnosti plnit podle dohody nebo podle soudního rozhodnutí má, a tato osoba nebyla poučena o následcích takového neplnění, soud ji vyzve, aby plnila. Při tom ji zároveň upozorní na důsledky dalšího případného neplnění. Lze také zapojit orgán sociálně-právní ochrany dětí k vedení osoby, aby v těchto věcech dobrovolně plnila (a nebylo by nutné nařizovat výkon rozhodnutí).

Samotné nařízení výkonu rozhodnutí spočívá buď v uložení pokuty nebo v uložení dalšího opatření.

Výkon rozhodnutí pokuty nesmí přesáhnout 50.000 Kč, lze jej však nařídit opakovaně. Další opatření mohou být ve formě setkání s mediátorem nebo stanovení plánu navykacího režimu (postupný kontakt s dítětem), styku s dítětem pod dohledem orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo nařízení setkání s odborníkem (psychologem).

Pokud tento postup soudu nebude mít pozitivní účinky, dochází k výkonu rozhodnutí odnětím dítěte a jeho předáním tomu, komu má být navráceno či svěřeno (podle soudního rozhodnutí nebo dohody rodičů). Toto rozhodnutí se povinnému doručí až při provádění výkonu. Při výkonu odnětí dítěte je nezbytné dbát na šetrnost tohoto výkonu vůči dítěti a na jeho ochranu, což však mnohdy nebývá dodržováno.

Náklady výkonu rozhodnutí (ušlý zisk osob účastných výkonu, náklady při otevření bytu, náklady na potřeby dítěte při výkonu, náklady na dopravu při navrácení dítěte z mezinárodního únosu) hradí povinný. Povinný hradí také náhradu nákladů státu.

Nařízení výkonu rozhodnutí je pro všechny závazné. Při výkonu rozhodnutí odnětím dítěte je ten, kdo výkon provádí, oprávněn provést prohlídku bytu, přičemž povinný je povinen prohlídku a přístup umožnit.

Proti usnesení ve věcech výkonu rozhodnutí o péči o nezletilé dítě lze podat odvolání, rozhodnutí soudu prvního stupně však nelze zrušit (odvolacím soudem) pro jiné důvody než ty, které jsou pro zrušení rozhodnutí v odvolacím řízení uvedeny v občanském soudním řádu.¹⁹²

---

¹⁹² §510 ZŘS

Výbor Parlamentního shromáždění Rady Evropy pro sociální věci, zdraví a trvale udržitelný rozvoj (při Radě Evropy) dne 26. ledna 2015 přijal návrh rezoluce s názvem „*Sociální služby v Evropě: legislativa a praxe při odebrání dětí z jejich rodin v členských státech Rady Evropy*“ o nevhodných způsobech odebrání dětí (hlavně ve Švédsku, Norsku a ve Velké Británii). O tomto návrhu bude jednat Parlamentní shromáždění Rady Evropy.¹⁹³

V některých členských zemích Evropy dochází k porušování práv dětí při odebrání z rodin, ale také porušování práv rodičů, a to v důsledku bezdůvodných rozhodnutí o odebrání dítěte a bezdůvodného nenavrácení dítěte rodičům. Dochází také k osvojení bez souhlasu rodičů, přičemž toto osvojení již není možné zrušit. Orgány výkonu rozhodnutí při odebrání dítěte nepostupují dostatečně rychle, dítě je vystaveno nebezpečí ohrožení na životě a na zdraví, nebo naopak rychle rozhodnou o návratu dítěte k rodičům, kteří o dítě dostatečně nepečují a zanedbávají ho.

Podle tohoto návrhu se zavedou ve státech nové postupy prostřednictvím nových zákonů, díky kterým bude odebrání dítěte, jeho navrácení a náhradní rodinná péče v souladu se zásadou nejlepšího zájmu dítěte. Přerušit vztahy dítěte s jeho rodinou, odebrat dítě při narození a osvojit dítě bez souhlasu rodičů by mělo být nejkrajnějším řešením, hlavně pak, jestliže je tento proces nezvratný. JUDr. Marica Pirošíková jako zástupkyně Slovenské republiky před Evropským soudem pro lidská práva poukazuje na to, že „*v případě nezbytnosti oddělení dítěte od rodičů je potřebné zabezpečit, aby si dítě zachovalo spojení a vztahy s rodiči, sourozenci, příbuznými a osobami, se kterými má dítě silné osobní vztahy.*“¹⁹⁴

Počty dětí, které se svěří do péče příbuzných, a ty, které se svěří do péče náhradních rodin, jsou v různých členských státech výrazně odlišné. Například v Portugalsku se svěří do péče příbuzných 75% dětí a do náhradních rodin 0,5% dětí. Oproti tomu ve Velké Británii je do péče příbuzných svěřeno 5% dětí a do péče náhradních rodin 75% dětí.¹⁹⁵

---

¹⁹³ nejspíše v dubnu roku 2015. Český helsinský výbor. Práva dětí. Stanovisko Rady Evropy – fungování systému náhradní rodinné péče v kontextu odebrání českých i dalších dětí. Dostupné online.

¹⁹⁴ Český helsinský výbor. Práva dětí. Stanovisko Rady Evropy – fungování systému náhradní rodinné péče v kontextu odebrání českých i dalších dětí. Dostupné online.

¹⁹⁵ Ibid.

Osvojení bez nutnosti souhlasu rodičů je nemožné ve Francii, Řecku, Lucembursku a Španělsku. Přitom v Chorvatsku, Estonsku, Gruzii, Německu, Maďarsku, Itálii, Černé Hoře, Norsku, Polsku, Portugalsku, Slovinsku, Švédsku, Turecku a ve Velké Británii není souhlas rodičů dítěte k osvojení třeba.

Mnoho států Evropy nevede statistiky o počtech dětí, které se úspěšně vrátily do původních rodin. Děti se bez ohledu na možnou celkovou změnu okolností odebírají již při narození matkám, kterým už bylo odebráno starší dítě.

Obzvláště varovné jsou případy justičních omylů, při kterých bylo dítě bez ohledu na jeho zdravotní stav (nemoc křehkých kostí apod.) dáno k osvojení bez souhlasu rodičů. Děti se v takovém případě již nemohou vrátit k původním rodičům, i když ti u soudu prokážou svoji nevinu, jelikož například v Anglii anebo ve Walesu je rozhodnutí o osvojení naprosto nezvratitelné.

Hodně států má organizaci státní správy ohledně sociálních služeb decentralizovanou, často na úrovni samosprávy. To v důsledku znamená, že nejsou sjednoceny postupy při umísťování dětí do náhradních rodin a sociální pracovníci mohou v mnoha případech rozhodovat subjektivně.¹⁹⁶

4. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí je jedním z orgánů sociálně-právní ochrany dětí a jeho hlavní funkcí je ochrana zájmů a práv dětí ve vztahu k cizině. Úkoly, které tento Úřad zajišťuje, jsou vyjmenovány v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí, ale také jsou vymezeny některými mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí je ústředním orgánem realizace mezinárodních smluv, ale také zajištění sociálně-právní ochrany dětí ve vztahu k cizině.

Jde o děti, které na území ČR:

- mají na území České republiky trvalý pobyt,
- mají podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky trvalý pobyt nebo jsou hlášeny k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů,

---

¹⁹⁶ Ibid.

- podaly žádost o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky,
- jsou oprávněny trvale pobývat,
- pobývají s rodičem, který podal žádost o udělení mezinárodní ochrany nebo oprávnění k pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území České republiky nebo které pobývají na základě uděleného oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu,
- pobývají s rodičem, který na území pobývá na základě víza k pobytu nad 90 dní za účelem strpění pobytu na území podle zvláštního právního předpisu nebo které jsou azylanty anebo osoby požívající doplňkové ochrany, nebo
- jsou azylanty nebo osoby požívající doplňkové ochrany.¹⁹⁷

Dále jsou to děti, které jsou občany ČR a nemají na jejím území trvalý pobyt a děti, které nejsou občany ČR a nemají na jejím území povolen trvalý pobyt nebo nejsou hlášeny k pobytu na území ČR po dobu nejméně 90 dnů podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území ČR ani se na jejím území nezdržují, jestliže se jejich rodiče nebo jiné fyzické osoby mající vůči těmto dětem vyživovací povinnost zdržují v ČR.¹⁹⁸

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí vykonává činnosti stanovené zákonem. Plní však i další významné činnosti.

Má funkci opatrovníka dítěte, spolupracuje s jinými státními orgány cizího státu, jde-li o orgány, které v daném státu plní obdobnou funkci jako Úřad, dále se účastní pátrání po rodičích dítěte, kteří se nacházejí v cizině, a také zjišťuje majetkové poměry pro výměru výživného a podává návrhy na zabezpečení a úpravu výživného, výchovy a na určení otcovství. Tento Úřad také zjišťuje sociální prostředí a rodinné poměry dítěte a dává souhlas k osvojení v cizině.¹⁹⁹

---

¹⁹⁷ §2 odst. 2 zákona OSPOD

¹⁹⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. Poskytování sociálně-právní ochrany ve vztahu k cizině. Dostupné online.

¹⁹⁹ Ibid.

Zastupitelský úřad České republiky má povinnost na území cizího státu oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností (podle místa trvalého pobytu dítěte) nebo Ministerstvu práce a sociálních věcí skutečnost, že se na území cizího státu nachází dítě bez doprovodu rodičů (či jiných osob odpovědných za jeho výchovu) a zajistit návrat tohoto dítěte na území České republiky.²⁰⁰ Tento obecní úřad má pak povinnost dítě převzít a vyzvat rodiče, aby dítě převzali na místě úřadem oznámeném.

Povinnost převzít dítě má rodič dítěte, ale také ústavní zařízení, které je příslušné k převzetí dítěte na útěku, byla-li tomuto dítěti nařízena ústavní nebo ochranná výchova. Nestane-li se tak, dítě převezme obecní úřad obce s rozšířenou působností sám. Rodiči nebo jiné osobě odpovědné za výchovu dítěte hrozí při nepřevzetí dítěte bez závažné překážky pokuta do 20.000 Kč za přestupek podle §59a) odst. 1 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Náklady za převzetí dítěte hradí rodiče nebo osoba odpovědná za výchovu dítěte.

Základním principem sociálně-právní ochrany dětí je, že se poskytuje všem dětem bez rozdílu. Proto je orgán sociálně-právní ochrany dětí povinen pomáhat i dětem, které nesplňují výše uvedené podmínky, tedy jsou to cizinci a na území České republiky nemají trvalý pobyt.

Obecní úřad mají povinnost učinit opatření směřující k ochraně života a zdraví dítěte a zajistit uspokojování jeho základních potřeb v nejnutnějším rozsahu, a to včetně zdravotních služeb.²⁰¹ „Podmínkou je, že se dítě ocitlo bez jakékoliv péče nebo je jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohrožen nebo narušen.“²⁰²

O této situaci obecní úřad bezodkladně uvědomí obecní úřad obce s rozšířenou působností (a zastupitelský úřad státu, jehož je dítě občanem), který je povinen učinit další opatření k ochraně dítěte. Společně projednají způsob spojení s rodiči nebo osobami odpovědnými za výchovu dítěte. O tomto postupu a o opatřeních se uvědomí Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.²⁰³

---

²⁰⁰ §36 zákona OSPOD

²⁰¹ §37 odst. 1 zákona OSPOD ve spojení s §2 odst. 3 zákona OSPOD

²⁰² Ministerstvo práce a sociálních věcí. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. Poskytování sociálně-právní ochrany ve vztahu k cizině. Dostupné online.

²⁰³ §37 zákona OSPOD

K opatřením, která obecní úřad obce s rozšířenou působností učiní, patří zejména:

- podání návrhu na nařízení předběžného opatření,
- podání návrhu na ustanovení poručníka nebo opatrovníka dítěte,
- podání návrhu na ústavní výchovu dítěte,
- zprostředkování umístění dítěte v azylovém zařízení.²⁰⁴

Významnou úlohu představuje Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí u mezinárodního osvojení.

Zprostředkovává osvojení dítěte, které má obvyklý pobyt v České republice, do zahraničí. Od roku 2000 Úřad zprostředkoval přes 370 osvojení dětí (ve věku od jednoho do devíti let) do jedenácti zemí hlavně v Evropě (nejvíce Dánsko, Německo a Itálie).²⁰⁵

Zprostředkovává také osvojení z ciziny do České republiky. To však zaostává, protože se složitě navazuje spolupráce a ostatní státy k takovému osvojení přistupují neochotně. To má za následek malý počet států, ze kterých je možné dítě osvojit do České republiky. Proces osvojení z ciziny je také finančně náročný. Úřad však svojí snahou prohloubil činnost osvojení ze zahraničí, tudíž dnes je možné osvojit dítě z Filipín, z Bulharska, z Burkiny Faso, z Burundské republiky, z Republiky Togu a z Indie.²⁰⁶

Úřad poskytuje informace, usnadňuje a sleduje řízení o osvojení a informuje o něm orgány státní správy. Při samotném osvojení Úřad vyhledává děti, které by byly vhodné k mezinárodnímu osvojení, a vyhledává pro ně také vhodné osvojitele. Osvojení proběhne na žádost osoby, která chce dítě mezinárodně osvojit. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí spolupracuje s ústředními orgány států nebo organizacemi, které jsou pověřeny zprostředkovávat mezinárodní osvojení.²⁰⁷

Proces mezinárodního osvojení dětí je však složitý proces, který však je veden zásadou nejlepšího zájmu dítěte.

Jeho konkrétní podmínky se přitom liší v závislosti na situaci a právních úpravách ve státech, které v konkrétním případě mezinárodní adopce spolupracují.²⁰⁸

---

²⁰⁴ §37 odst. 3 zákona OSPOD

²⁰⁵ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Mezinárodní osvojení. Dostupné online.

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ Ibid.

²⁰⁸ Ibid.

5. Styčný soudce

Prostřednictvím institutu styčného soudce lze zajistit rychlou a operativní spolupráci smluvních států Úmluvy o právech dítěte. Řeší praktické otázky, zajišťuje záruky a přispívá také ke zmírnění napětí.²⁰⁹

Styčný soudce se vyskytuje zejména v zemích s právním systémem common law. V zemích s tímto systémem má soudce velkou společenskou autoritu. Je to neformální institut, není to tedy nic oficiálně zavedeno v rámci mezinárodního rodinného práva.

Jeho funkce spočívá zejména v komunikaci a styku s ústředními orgány jednotlivých států Úmluvy, a také v komunikaci a spolupráci s národními soudci ve věcech, o kterých Úmluva pojednává. Jeho úkolem je vést ke smírnému řešení sporů mezi rodiči, ale také zajištění urychlené navrácení dítěte včetně bezpečnosti jeho návratu. Pomáhá také při řízení o výchově dítěte v zemi návratu.

Prvním styčným soudcem byl pro Českou republiku jmenován JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., soudce Krajského soudu v Ústí nad Labem. Na mezinárodní konferenci České advokátní komory, Justiční akademie a Akademie evropského práva s názvem *Mezinárodní právo rodinné v praxi* vymezuje Lubomír Ptáček činnosti styčných soudců, které jsou v různých státech pro styčné soudce shodné:

*„Styčný soudce je nápomocen svým kolegům v aplikaci Haagské úmluvy v obecných i praktických otázkách; styčný soudce bude schopen odpovědět na dožádání zahraničních soudců a ústředních orgánů týkajících se obecných otázek legislativy a kompetencí ve věcech mezinárodních únosů dětí; styčný soudce se bude účastnit a zastupovat soudní moc na konferencích mezinárodního rodinného práva v co nejširší míře; v případě potřeby bude styčný soudce přijímat a postupovat příchozí mezinárodní soudní komunikaci a iniciovat či usnadňovat odchozí soudní komunikaci; styčný soudce bude podporovat mezinárodní spolupráci v rodinném právu obecně“.*²¹⁰ Styčný soudce nenahrazuje činnost ústředního orgánu ve věcech mezinárodních únosů dětí, ale napomáhá mu a snaží se o urychlené řízení dle Haagské úmluvy.

---

²⁰⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. Řízení ve věcech rodinně-právních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, 362 s. Teoretik. ISBN 9788087212509. Strana 193.

²¹⁰ PTÁČEK, Lubomír. Přeshraniční únosy dětí. Mezinárodní konference ČAK, JA a ERA. „Mezinárodní právo rodinné v praxi“. Praha 26. 3. 2010. Dostupné online.

6. Veřejný ochránce práv

Veřejný ochránce práv působí především k ochraně osob před jednáním úřadů a jiných institucí, je-li toto jednání v rozporu s právem nebo neodpovídá principům demokratického státu, ale také před nečinností těchto úřadů, čímž chrání základní práva a svobody osob.²¹¹ Jeho činnost je upravena v zákoně o veřejném ochránci práv. Nemůže zasahovat do vztahů v rodině, ani nemůže měnit soudní rozhodnutí.

Veřejný ochránce práv může podat stížnost na postup orgánu sociálně-právní ochrany dětí, a to na základě podnětu jednoho z rodičů. Nejdříve však rodič musí podat stížnost na postup tohoto orgánu vedoucímu příslušného úřadu, a až pokud tento postup nebude mít relevantní důsledky, pak teprve se může rodič podat podnět veřejnému ochránci práv. Ten pak přezkoumává postup orgánu (jeho pracovníků), byl-li v souladu s právem a principy. Pokud nebyl, veřejný ochránce práv smí zasáhnout tak, že navrhne a prosadí přijetí konkrétního opatření k nápravě pochybení.²¹²

---

²¹¹ §1 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv

²¹² Kancelář veřejného ochránce práv, leden 2014. Úprava styku obou rodičů s dítětem, spory mezi rodiči při jeho uskutečňování. Dostupné online.

7. Závěr

V této práci byla dopodrobna rozebrána řízení o osvojení a řízení ve věcech péče soudu o nezletilé spolu s řízením ve věcech mezinárodních únosů dětí. Tato řízení jsou v české právní úpravě opřena o mezinárodní a komunitární úpravy, na které odkazuje a se kterými je v souladu.

Česká úprava řízení o osvojení i řízení ve věcech péče soudu o nezletilé má novou procesní podobu. Účelem oddělení zvláštní části občanského soudního řádu a jeho přesunutím do nově vzniklého zákona o zvláštních řízeních soudních bylo sjednotit procesní právo s hmotným právem nově vzniklého občanského zákoníku a jeho mnoha změn v oblasti občanského práva vůbec.

Ve věcech péče soudu o nezletilé nedošlo k výrazným hmotně-právním změnám, avšak ve věcech řízení o osvojení z nové procesní úpravy vyplynuly některé nejasnosti, které je mnohdy třeba dovozovat ze systematického výkladu právních norem. Takovým příkladem může být nově zavedené osvojení zletilého, mající sice má své zvláštní ustanovení v zákoně o zvláštních řízeních soudních, přesto se však pro podpůrné použití ustanovení o řízení o osvojení nezletilého musí použít systematického výkladu s odkazem na hmotně-právní úpravu v občanském zákoníku, kde je toto podpůrné použití úpravy osvojení nezletilého při výkladu osvojení zletilého přímo řečeno.

Vyplynulo také, že nepřímé osvojení smí být zprostředkováno pouze státními orgány.

Ve věcech péče soudu o nezletilé (tedy i ve věcech mezinárodních únosů dětí) a v řízení o nich je podle teorie i právní úpravy nezbytné dodržovat několik významných principů, kterým se tato práce také věnovala.

Rychlost řízení o návratu dítěte je pro dítě a jeho zdravý vývoj velmi významná. Nedodržení rychlosti řízení jako základního principu těchto řízení je nejčastější porušení práva ve věcech mezinárodních únosů dětí.

Řízení ve věcech mezinárodních únosů dětí (ale i řízení ve věcech péče soudu o nezletilé celkově) v české právní úpravě i v nejdůležitějších nadnárodních úpravách, které byly v této práci popsány, je protkáno zásadou nejlepšího zájmu dítěte. To je ten princip, který je nutné dodržovat, a právní úprava se snaží, aby tomu tak bylo.

Definici nejlepšího zájmu dítěte však nikde nenalezneme, a tak v reálné aplikaci těchto ustanovení někdy dojde k porušení tohoto principu (stejně jako k porušení principu rychlosti řízení apod.). Z důvodu toho, že nejlepší zájem dítěte může pokrývat rozsáhlé a mnohdy i zcela rozdílné záležitosti, je třeba při výkladu norem vždy dbát především na konkrétní okolnosti a individualitu každého jednotlivého případu. Pojmu nejlepší zájem dítěte by se mělo věnovat více pozornosti, a také v právní úpravě výrazně více objasnit, co přesně znamená, jelikož dodnes to leží na judikatuře soudů. Hlavně touto zásadou by se totiž řízení o návratu dítěte mělo řídit.

Rodič, kterému nenáleží právo na péči o dítě, má právo na styk s ním. Nedohodnou-li se rodiče o tomto styku společnou dohodou, tak rozhodne soud. Dohoda musí být zcela konkrétní a musí obsahovat jednoznačné určení rozsahu a doby styku (jak bylo judikováno), protože jinak nelze po rodiči povinném styk umožnit tuto povinnost vymáhat.

Místo obvyklého bydliště je v české právní úpravě také odkázáno na výklad soudu, jelikož jeho definici český právní řád neupravuje. Bylo by nejspíš na místě i tento pojem výrazně více v právní úpravě definovat, protože během řízení posléze dochází ke zbytečným průtahům, jelikož soudy obvyklé bydliště dítěte mnohdy pojmají zcela odlišně (viz. rozsudek Okresního soudu v Chebu, případ č.j. 17 P 1/2006-277). V české právní úpravě dochází také k terminologické nejednotnosti tohoto pojmu.

Řízení o navrácení dítěte je řízením, o kterém se dlouhou dobu vedly diskuze, zda vůbec patří mezi řízení nesporná, kde převládá zásada vyšetřovací, nebo sporná, která stojí na zásadě projednací. Vyšetřovací zásada je totiž v tomto typu řízení modifikovaná, jelikož břemeno tvrzení ne vždy nese pouze soud. Podle judikatury je zřejmé, že toto břemeno částečně leží na účastníkovi řízení, pokud je tvrzení známo pouze tomuto účastníkovi a soud je znát nemůže.²¹³

Odchytky od vyšetřovací zásady můžeme vidět i ve speciálních ustanoveních k §20 ZŘS, jako je například §488 ZŘS. Zde je stanovena nevyvratitelná domněnka, že odpůrce souhlasí s navrácením dítěte, pokud se bez omluvy nedostaví k nařízenému soudnímu jednání a ani se k návrhu navrhovatele nevyjádří. Vyšetřovací zásada se tedy neuplatní striktně ve všech zvláštních řízeních podle zákona o zvláštních řízeních soudních. V podstatě již jen fakt, že soud se nejprve vždy snaží o dohodu rodičů,

---

²¹³ SVOBODA, Karel. Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 243 s. Právní rukověť. ISBN 9788074785122. Strana 19.

je jakousi odchylkou od toho, že by měl zjistit skutečný a pravý stav věci, protože tato dohoda nemusí vždy odrážet skutečný a pravý stav.

Na závěr je nutné upozornit na to, že i přes zásady a přes právní úpravu založenou na nejlepším zájmu dítěte dochází při výkonu rozhodnutí k porušování práv dětí. Děti jsou vystaveny nebezpečí ohrožení na životě a zdraví. Buď se rozhoduje příliš dlouho (nedodrží se zásada rychlosti), nebo naopak se rozhodne příliš rychle a dítě je navráceno tam, kde o něj dostatečně nepečují a zanedbávají ho. Jak vyplývá z výše zmíněného návrhu rezoluce, je třeba zavést novou právní úpravou postupy soudů i správních orgánů tak, aby byly sjednocené a hlavně aby byly v souladu s nejlepšími zájmy dítěte.

Seznam zkratk

ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
zákon OSPOD	zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí
LZPS	Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993 Sb.), ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Seznam použité literatury a dalších pramenů

LITERATURA (MONOGRAFIE, KOMENTÁŘE, UČEBNICE)

BAKALÁŘ, Eduard, Daniel NOVÁK a Richard Ades WARSHAK. Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem: (tři studie problému). 1. vyd. Praha: Triton, 2008, 39 s. ISBN 9788073871192.

BAKEŠ, Milan; VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. Mezinárodní únosy dětí. In: Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám. Vyd. 1. Editor Alena Winterová, Jan Dvořák. Praha: ASPI, 2009, 630 s. ISBN 9788073574321.

BOKOVÁ, Ludmila. Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011, 126 s. ISBN 9788090492004.

BUREŠ, Jaroslav. Občanský soudní řád: s judikaturou a souvisejícími předpisy. Vyd 1. Praha: C.H. Beck, 2004, xvi, 1076 s. Beckova edice zákonů s judikaturou. ISBN 8071798711.

FRINTA, Ondřej, MELICHAROVÁ, Dita: Náhradní péče o dítě – právní rámec v obecných souvislostech. Náhradní výchova dětí - možnosti a meze: kolokvium I. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2008, 126 s. Sborníky (Univerzita Karlova, Právnická fakulta), 39. ISBN 9788087146057.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. České rodinné právo. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, c1998., 398 s. ISBN 80-7239-192-5.

NOVOTNÝ, Petr. Nový občanský zákoník: řádné právo. První vydání. 194 pages. ISBN 9788024751672

Přehled judikatury ve věcech výkonu rozhodnutí a exekuce. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 457 s. Judikatura (Wolters Kluwer), 98. sv. ISBN 9788074783746.

SVOBODA, Karel. Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 243 s. Právní rukověť. ISBN 9788074785122.

ŠÍNOVÁ, Renáta, Ondřej ŠMÍD a Marek JURÁŠ. Aktuální problémy rodinně-právní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého. Praha: Leges, 2013, 302 s. Teoretik. ISBN 9788087576748.

ŠÍNOVÁ, Renáta. Řízení ve věcech rodinně-právních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, 362 s. Teoretik. ISBN 9788087212509.

ŠMÍD, David. Nový občanský zákoník s podrobným výkladem vybraných ustanovení (rodinné právo, majetkové právo). Praha: Sondy, s.r.o., 2014. ISBN 978-80-86846-55-2.

WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 7. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2014, 621 s. Učebnice (Linde). ISBN 9788072019403.

WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. Zvláštní soudní řízení. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, viii, 226 s. Právní monografie. ISBN 9788074786839.

ODBORNÉ ČLÁNKY

Český helsinský výbor. Práva dětí. Stanovisko Rady Evropy – fungování systému náhradní rodinné péče v kontextu odebrání českých i dalších dětí. 28. 1. 2015. [online; cit. 18. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2004012302>.

HERBOCZKOVÁ, Jana. Rodinné a manželské vztahy – mezinárodní pravomoc, uznání a výkon rozhodnutí. Evropské mezinárodní právo soukromé. [online; cit. 20. 2. 2015]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/pages/10.html>.

JANOČKOVÁ, Michaela; SEDLÁK, Petr. Mezinárodní únosy dětí. In: Dny práva. 2009. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4990-1. [online; cit. 25. 2. 2015]. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/sblizovani/Janockov_a_Michaela__1222_.pdf.

Kancelář veřejného ochránce práv, leden 2014. Úprava styku obou rodičů s dítětem, spory mezi rodiči při jeho uskutečňování. [online; cit. 6. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/uprava-styku-obou-rodicu-s-ditetem-spory-mez-rodici-pri-jeho-uskutecnovani/>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. Poskytování sociálně-právní ochrany ve vztahu k cizině. [online; cit. 3. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7293>.

PEREZ-VERA, Eliza. Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention. Madrid: HCCH. 1981. Důvodová zpráva k Úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů. [online; cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2779.

PFEIFFER, Magdalena. Obvyklý pobyt v evropském rodinném právu. Soudní rozhledy. 2013, č. 3, s. 87-89. ISSN 1210-6410.

PTÁČEK, Lubomír. Přeshraniční únosy dětí. Mezinárodní konference ČAK, JA a ERA. „Mezinárodní právo rodinné v praxi“. Praha 26. 3. 2010. Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci. [online; cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.cak.cz/scripts/modules/fg/fulltxt.php?searchtext=pt%C3%A1%C4%8Dek>.

Status table. 28: Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, seznam států [online; cit. 21. 2. 2015]. Dostupné z: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=24.

UNICEF, Česká republika. Úmluva o právech dítěte. [online; cit. 2. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete>.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Mezinárodní osvojení. [online; cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/osvojeni/> .

VONDRÁČKOVÁ, Pavlína, KLOUB, Jindřich. Mezinárodní únosy dětí, III. díl. VIA IURIS Bulletin pro právo ve veřejném zájmu online. [online; cit. 18. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=127>.

PRÁVNÍ PŘEDPISY

- Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.
- Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.
- Zákon č. 40/ 2009 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.
- Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci.
- Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství.
- Důvodová zpráva (volební období 20100 – 2013) – 931/0 Vládní návrh zákona o zvláštních řízeních soudních.
- Vídeňská úmluva o smluvním právu, vyhlášená ve Vyhlášce ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., ve znění Sdělení č. 9/2014 Sb.m.s.
- Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, vyhlášená ve Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 141/2001 Sb.m.s.
- Úmluva o právech dítěte, vyhlášená ve Sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb., ve znění protokolů a pozdějších změn.
- Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, vyhlášená ve Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 43/2000 Sb.m.s.
- Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, vyhlášená ve Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb.

- Smlouva o založení Evropského společenství, vyhlášená ve Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 44/2004 Sb.m.s.
- nařízení Rady EU č. 1259/2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky (nařízení Řím III).
- nařízení Rady ES č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností.
- nařízení Rady ES č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003 o soudní příslušnosti, uznání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení ES č. 1347/2000 (nařízení Brusel II bis).
- nařízení Rady ES č. 1347/2000 ze dne 19. 5. 2000 o pravomoci a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem (nařízení Brusel II).
- Listina základních práv Evropské unie 2010/C 83/02 ze dne 30. 3. 2010.
- Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993 Sb.), ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství 2007/C 306/01 ze dne 17. 12. 2007.
- Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí, vyhlášená ve Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 66/2000 Sb.m.s.
- Evropská úmluva o osvojení dětí, vyhlášená ve Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb.m.s.

JUDIKATURA

- náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 669/02 ze dne 28. 1. 2004.
- náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 485/10 ze dne 13. 4. 2010.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 11. 2005, sp. zn. 20 Cdo 1693/2005.
- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 15. 5. 2012, č.j. 20 Co 365/2012-411.
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 9. 7. 2012, č.j. 20 Co 292/2012-52.
- Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 2. 4. 2009 ve věci C-523/07.

Resumé

Nesporná řízení ve věcech nezletilých dětí

Cílem této práce je poskytnout ucelený přehled o nesporných řízeních ve věcech nezletilých dětí s vymezeným zaměřením na řízení o osvojení a na péči soudu o nezletilé. Podrobně rozebrána je oblast mezinárodních únosů dětí a řízení o nich. První kapitola popisuje sporná a nesporná řízení a jejich rozdíl, přehled nesporných řízení ve věcech nezletilých dětí a také jejich rozdělení. Nesporná řízení ve věcech nezletilých dětí jsou pro účely této práce vydělena na dvě podoblasti, kterými jsou řízení o osvojení a péče soudu o nezletilé. Podoblast péče soudu o nezletilé je charakterizována v kapitole druhé. Z podoblasti péče soudu o nezletilé si práce vybírá oblast mezinárodních únosů dětí, která je detailně popsána v kapitole třetí. Nová hmotně-právní úprava byla příčinou vzniku nové systematiky procesně-právních norem, která však vykazuje jistou míru nedostatků ohledně řízení o osvojení zletilého. Problematika mezinárodní únosů dětí a řízení o nich je upravena českými i nadnárodními právními předpisy. Všechny tyto právní úpravy mají několik společných principů, které jsou důležité ve všech řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé, ovšem záleží na uvážení soudu, jak je budou vykládat a aplikovat. Dochází tak mnohdy k jejich porušování, což má za následek negativní vliv na dítě.

Abstract

Uncontested proceedings in cases involving minors

The aim of this thesis is to provide a comprehensive overview of non-contentious proceedings in cases involving minors with a defined focus on the adoption proceedings and court custody of minors. The purpose of my thesis is to analyse the area of international child abduction and the proceedings of that. Chapter One describes the contentious and non-contentious proceedings and distinction between that with an overview of non-contentious proceedings in cases involving minors and their distribution. For the purpose of this text, non-contentious proceedings in cases involving minors are divided into two subdivisions, namely the adoption proceedings and court custody of minors. Chapter Two concentrates on court custody of minors. Chapter Three focuses on the international child abduction, which is selected from court custody of minors. New substantive law was the cause of creation of the new system of procedural law, which shows a certain degree of shortcomings regarding the procedure for the adoption of an full age. The issue of international child abduction and proceedings of that is regulated by Czech and supranational law. All these regulations have common several principles which are important for all the proceedings in the court custody of minors, however, that interpretation and the application depends on the discretion of the court. These principles are often violated, resulting in a negative influence on the child.

Klíčová slova

Mezinárodní únosy dětí

Nejlepší zájem dítěte

Péče soudu o nezletilé

Řízení ve věcech mezinárodních únosů dětí

Key words

International child abduction

Best interest of the child

Court custody of minors

Proceedings in cases of international child abduction